

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE, TRIDEN'U
UKRAINIENNE

Число 30-31 (338-9) рік вид. VIII. 31 липня 1932 р. Ціна фр. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 31 липня 1932 року

На тлі страшних відомостей про голод на Україні, які так боляче переживає кожен з нас, проступає одна звістка, що її подає ризький кореспондент «Таймса»: ЦК ВКП ухвалив ствердити повну хлібну норму для України і наказав вжити примусових заходів, щоб отримати зазначену кількість збіжжя.

Тією нелюдською ухвалою московська влада не тільки визнає свою вину, що вона сама призвела до голоду на Україні, переймає на себе відповідальність за нього, але ще її й збільшує, з невітською жорстокістю і безсоромністю підкреслюючи основне завдання своєї політики що-до поневоленої країни: висмоктати всі живі її сили, виснажити в край її населення і тим позбавити його можливості дати одсіч окупантам. Московська ухвала має в наслідках своїх лише збільшити ефект того нещастя, для якого призвела Україну Москва.

Та незмірний цинізм, з яким московські самодержці замість допомоги голодній людині видають з рота у неї останній шматок хліба, не тільки підсилює ненависть народу нашого до чужої влади; цей цинізм невітський допомагає навіть спанталиченим українським комуністам розплющити очі: з того ж самого повідомлення довідуємося, що українських комуністів обвинувачують у Москві у сепаратистичних тенденціях і в небажанні дати центрові необхідну кількість збіжжя. Ухвала царствующої партії ще раз підкреслює протилежність інтересів України і Москви, в справжньому світлі виявляє політику останньої, загострює ті протилежності, поглиблює конфлікт, ставлячи проти окупантів усіх, у кому ще жевріє гискра якась національного почуття.

Великі нові страждання нашого народу гострим бодем крають сер-

це наше, а становище катівське окупантів, яке так виразно проступає в тій ухвалі, сповнює нас ненавистю, гнівом.

Кінець знуцанню Москви над поневоленою країною, кінець пануванню пекельної сили може покласти тільки с и л а .

І про зміцнення тієї сили, про кращу організацію її, про сотворення сприятливої для її виступу атмосфери, найліпших умов для її діяння маємо дбати сьогодні більше, ніж коли.

* * *

Нам нема чого вияснити значіння для нашої справи праці на полі міжнародньому. Читачі наші добре розуміють її конечність і вагу та необхідність використовувати для того кожду нагоду.

А однією з тих нагод, яка одкриває де-які можливості, єсть давня, постійна і систематична участь наша в діяльності Унії Т-в для Ліги Націй.

Докладний звіт про перебіг останньої її асамблеї не тільки підкреслює значіння праці нашої там. Разом з тим він показує і те, як багато серед європейських діячів тих, хто в заслiплєнні наївному чи з єгоїстичних інтересів не розуміє або не хоче розуміти ваги нашої справи, її місця в загально-європейському житті, хто уперто — собі-ж на шкоду — л'є воду на совітський млин, показує, які труднощі зустрічають наші представники.

Подробиці нарад, вражіння з них, що їх знайде читач в цьому числі, подають до того ілюстрації, не псзбавлені певної цікавості, виразности й повчальности.

Та помиляються ті, хто вважає, що українську справу можна замовчати сьогодні, зняти з черги денної.

Доля наших резолюцій, труднощі, які повстають, мають тільки збільшити нашу енергію, примусити нас провадити працю нашу ще твердіше, не лише одстоювати наші позиції, а й вести наступ, старанно і задалегідь підготовляючи кожен прилюдний виступ.

І тут нашим представникам, що ведуть іменем Українського Товариства Прихильників Ліги Націй працю в Унії, повинні стати в допомозі земляки наші в ріжних країнах, кожный у себе використовуючи свої зв'язки і впливи.

* * *

Тихо і спокійно в діловій атмосфері пройшов дев'ятий з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. Що-року збирають-

ся ті з'їзди, щоб підбити підсумки зробленому, намітити, що треба виконати на майбутнє.

Глибоко поділяючи віру покійного вождя нашого, що перемагають організовані і об'єднані, ми з особливою приємністю одмічаємо кожен крок, який ту організованість і об'єднаність зміцнює. Не зважаючи на всі заходи деструктивних елементів, Союз Українських Емігрантських Організацій у Франції не лише існує вже багато років, але й систематично веде свою працю, зміцнюючи і поширюючи організаційні зв'язки. Особливо заслуговує на увагу та регулярність з якою відбуваються з'їзди Союзу: річ в умовах еміграції не легка. Це вже безперечна заслуга його організаторів і його учасників.

З приводу сьогорічного з'їзду хотіли ми одмітити ще два моменти. Вперше з'їзд одбувся не в Парижі, а на провінції — в Шалеті, даючи тим змогу представникам нашої еміграції з різних міст Франції ближче зазнайомитися з одною з найстаріших і найсильніших наших громад та її здобутками. Можна тільки привітати це і побажати, щоб і надалі таким побитом з'їзди одбувалися по черзі в головних осередках, де скупчені наші люде.

А ось друге, що слід одмітити з особливим признанням. Криза економічна, яка дається в знаки і у Франції, особливо боляче й дошкульно б'є по наших людях. І от, не зважаючи на дуже тяжкі фінансові обставини, все ж наші громади знайшли в собі досить сили перебороти ті труднощі і виправити своїх делегатів на з'їзд, хоч витрати на подорож сьогодня такі нелегкі.

В цій жертвеності, в цім зрозумінні ваги самого існування організації — залог її розвитку.

Листи до земляків.

ХІІ.

„Л я х о м а н і я”.

Цими днями пощастило мені бачити одного приятеля, що недавно був у Парижі і переказав мені багато всяких новин з українського життя. Між иншим згадав він тако-ж і про те, що один з наших недавно вмерлих діячів написав великий твір під наведеним наоловком. Цей твір тепер опубліковано, і в де-яких українських колах його вважають достойним того, щоби автору його було відведено місце поруч з Драгомановим.

Принаймні кажуть, що одна з наших діячок на це вже заявила прилюдну претензію.

Не знаю, чи попаде мені колись до рук ця книга, мабуть, що ні, але наголовок її мені дуже подобається, бо свідчить про не аби-яку дотепність автора і спеціальний його патріотизм. Тому я вирішив з приводу цієї події забрати голос, притримуючись здавна відомого правила — «коли не хочеш читати якоїсь книжки, напиши на неї рецензію».

Само по собі зрозуміло, що писати рецензію на «Ляхоманію» я не відважуюсь: це мусять зробити наші присяжні соціологи, бо-ж автор її будь-що-будь, а іменувався «доктором соціології», і не мені, звичайному хліборобові, торкатися таких важних матерій. Ні, я так далеко не сягаю, я хтів би висловити кілька своїх міркувань з приводу тієї основної думки нового твору, яка характеризує його наголовок.

Перш за все мушу попередити читача, що справа тут не йде про якусь спеціальну хворобу, що має назву «ляхоманія», так як це трапляється у де-яких «докторів», що хронічно хворіють на відому *mania grandiosa*. Власне, коли б справді триматися дословного змісту, то треба б було припускати, що це є твір з поля знань медичних і досліджує він якусь нову, невідому хворобу, а може і пошість, на котру хворіють люде українського походження.

В дійсності так не є. Справа ходить про те давно всім відоме «понофільство», яке підкидала завжди невеличка купка людей, що були згуртувалися коло покійного автора, величезній більшості української політичної еміграції.

Стара це байка і великого розуму в ній немає, але коли з приводу неї пишуться «наукові» твори, то виходить, що вона все-ж таки заслуговує на кілька рядків і з боку «хлібороба з Нечипорівки».

* * *

Корінь походження цієї байки є безумовно московсько-большевицький і датується ще з тих часів, коли уряд УНР провадив боротьбу з Москвою, користуючись з початку нейтралітетом Польщі, а потім і її допомогою. Через якийсь час вона була підхоплена п. Петрушевичем, який, після невдалої спроби об'єднатися з Денікіним, переїхавши до Берліну, нахилився до москвофільства червоної барви, затруївши цим тако-ж і де-які елементи Галичини.

До українських еміграційних кол ця зараза просякла через спеціально утворену організацію в Празі, що мала своєю метою «ліквідувати Петлюрівщину», як ту центральну українську течію, яка прова-

дила безкомпромісову політику незалежної України. Така праця в той момент знаходила підтримку в ширших колах і чеського суспільства з його упередженим відношенням до Польщі та захопленням російськими інтересами і долею російської еміграції. Але з того часу обставини значно змінилися. В Празі, як це свідчать освідомлені люди, зрозуміли, чого варт російська еміграція, відношення з Польщею стають все більш приятельськими, а та купка українських емігрантів, що мала поборювати «петлюрівщину» розбилася на кілька менших гуртків, що почали про-між себе немилосердно ворогувати, обвинувачуючи взаємно во всіх смертних гріхах, в тому числі і систематичному порушенні сьомої заповіді.

Головний провід в боротьбі з «петлюрівщиною» та «полонсфільством» головної частини і переважаючої більшості української політичної еміграції перебірає організація «націоналістів», що повстала на Берлінському ґрунті і поставила своїм завданням загострення національної боротьби по цей бік Збруча, старанно оминаючи все те, що діється на Великій Україні.

Як бачимо, акція ця, що започаткована була в Москві і що тому була завжди споріднена з інтересами московської політики в українській справі, — і по суті весь час мала поборювати ідею української самостійности.

* * *

Мушу признатися, що мені після того, як я довший час пожив за кордоном та придивився до європейського політичного життя, уявляється мало зрозумілим той спеціальний хуторянський спосіб політичного думання, який виявляють українські партизани боротьби з «полонофільством» УНР.

Здається ж, і вони живуть тутечки, в Європі, і вони спостерігають тутешні системи міжнародних відношень і повинні б зрозуміти, що коли держава на конечність тієї чи іншої країни примушує її до порозуміння з своїм сусідом, то тут ніякого «фільства» нема і ніхто таке порозуміння так і не розцінює.

Чи прийшло б, скажемо, до голови якомусь німцеві, що не поділяє рапальської угоди, проголошувати Вірта чи Штреземана «москвофілом» та охрестити його «зрадником» за те, що він, маючи на увазі державні інтереси Німеччини, заключив союз з совітами, які своєю комуністичною пропагандою намагаються ту саму ж Німеччину зруйнувати.

Наш же «хуторянин», навіть тоді, коли він «доктор соціології», без всяких вагань проголошує всю УНР і полонофільською, і зрад-

ницькою тільки тому, що уряд її притримується цілком розумної та європейської думки, що в своїй боротьбі за державну незалежність України з Москвою він мусить забезпечити собі сприятливі відношення своїх сусідів з заходу і півдня. Тих самих сусідів, яким московський імперіялізм являється постійною загрозою і небезпекою так саме, як і нам.

Історична доля судила так, що багато нашої людности живе як раз в цих самих сусідніх країнах і хоч життя їх що-до економічних та суспільних умов далеко краще, як в УССР, тим часом в національному відношенні їм доводиться зазнавати багато лиха. Але це ніколи для людини чи навіть угруповання європейського виховання не може служити аргументом в питаннях в и щ о ї державної конечности. Тим більше, що для боротьби з такими явищами національної несправедливости ми маємо до послуг загально-європейську міжнародню опінію та її інституції, до яких завжди зберігаємо своє право апелювати.

Так мені, вже зазнайомленому з європейським політичним думанням, уявляється ця спекуляція та хуторянськи примітивна гра з «полонофільством». В ній більшість мабуть несвідомо, а де-хто і цілком свідомо л'ють воду на московський млин, тим самим роблячи велику кривду загальній українській справі. Тих, хто робить це свідомо, я розумію, бо вони виконують «соціальний та національний заказ». Але тим, які стараються начеб з мотивів патріотичних, може Бог і вибачить, бо він же їх і позбавив звичайного розуму, але історія самостійної України до них поставиться не так милостиво.

* * *

Той самий приятель, що оповідав мені про «ляхоманію», переказав тако-ж і один анекдот. Можливо, що він його сам і вигадав, тому не ручуся за нього, але разом з тим мушу зазначити, що «*se non è vero, è bene trovato*».

Приходить один такий «доктор» до досить відомого чужоземного діяча на розмову в українській справі. Між иншим питає того, а кого знаєте з українців. Той називає кільки прізвищ.

— Це ж знаменито! Виходить, що ви знайомі тільки з «полонофілами». Це все ж запроданці та зрадники!

— Не розумію вас, п. добродію. На мою думку, це такі патріоти, що зробили б честь всякій нації.

— Та ні ж, ви помиляєтесь. Вони накладають з Польщею і хочуть,

спіраючись на неї, будувати самостійну Україну. А між тим ви ж знаєте, що робить Польща в Галичині з українцями?

— Що-ж тут злого, що вони дбають про Україну, шукаючи допомоги сусіда. А ви, як цю справу ставите?

— Ми?... Ми спіраємося на власні сили та шукаємо розуміння з Москвою.

— Так, а ви часом не чули, що робить Москва з українцями на Україні?...

Sapienti sat.

К. Ніко.

St. Jean de Maurienne.

15. VII. 1932.

Пам'яті М. Юнакова.

(В першу річницю його смерті).

1-го серпня минулого року смерть забрала з рядів нашої армії одну з найвидатніших і найавторитетніших постатей — професора Академії генерального штабу, голову Вищої Військової Ради генерал-полковника М. Юнакова.

Одійшов од нас учений професор, досвідчений і заслужений генерал, один з авторитетніших ідеологів і організаторів нашої молоді армії, незломний борець за волю і державність України.

В своїх «матеріялах для життєпису»*) небіжчик подав адзвичайно цікаві відомості про свою службу в українській армії. Він просто і щиро змалював своє національне обличчя, своє бажання прислужитися рідному військові, а разом з тим і краєві. Але разом з тим не забув написати він і про всі ті труднощі та прикrostі, яких довелося зазнати йому на початках його служби в одродженій українській армії.

Початок його служби був тернистий. Та й чи тільки небіжчика? Багатьох добрих генералів, вищих начальників був такий шлях. Це була велика помилка наших державних мужів, які не використали належне одразу таку високо кваліфіковану силу з великим досвідом адміністративним і організаційним. А в той же час не тільки у вищих військових інституціях і штабах одчувався великий брак досвідчених начальників, але й армії бракувало добрих булавних старшин; старшин генерального штабу не то вищих рангів, але й менших рідко де можна було спіткати. А як де й траплялися, то переважно були в рангах сотників, рідко — підполковника, і то в вищих штабах армії. Як не прикро, а треба признатися, що посади старшин генерального штабу займали молоді армійські старшини, бо фахової військової старшини бракувало. Може, власне кажучи, її не так і бракувало, але в більшості на чолі військового апарату стояли люде не фахові, а як і були випадки,

*) М. Юнаків. Матеріяли для мого життєпису. «Тризуб», ч. 31-2 (289-90) ч. 30. VIII. 1931.

що на належному місці була військова людина з відповідною освітою і стажем, то часто вона віддавалася праці не військовій, а партійній. Кадри ж добрих старшин генерального штабу і взагалі старшин вищих рангів сиділи без діла, а то й взагалі не хотіли їх приймати до війська.

Правду писав торік п. В. Прокопович над свіжою могилою М. Юнакова, що «було великою помилкою старої української інтелігенції, яка не звертала належної уваги на підготовлення свідомих військовиків і нехтувала військовою справою. Це один з непростених гріхів діячів української революції».

Фактично так воно й було. Люде, які посідали високий військовий стаж, коли поверталися до свого рідного, то з боку провідних діячів наших зустрічали часто недовір'я. Були знову й такі випадки, що військових людей — вищих начальників втягували до політики. Вони йшли туди з щирим серцем, одвертістю й правдою, але зазнавали розчарування в праці на незнайомому ґрунті. На жаль, була глибока розбіжність та взаємне нерозуміння між старими українськими діячами та тими людьми, що допіру знайшли себе і хотіли присвятити свої сили на служення батьківщині.

У вищезгаданій статті писалося: «Вояків об'єднує в одну громаду тверде переконання, що своєї мети — вільної і незалежної України — ми досягнемо, коли в боротьбі за її визволення і за її самостійність потрапимо з'єднати всі живі і творчі сили нашого народу в однім переконанні: держава і нація над класами і партіями. Україна по-над усе».

Це був символ віри і покійного генерала Юнакова, а з ним і всіх кращих наших начальників.

Серед молодшого старшинства нашої регулярної армії блаженої пам'яті генерал-полковник Юнаків користувався великою популярністю і був провідником віри в краще майбутнє рідного війська.

Нехай же в роковини його смерті до загальної пошани перед пам'яттю покійного приєднається і щирий жаль тієї молодої нашої старшини, що перейнялася його поглядами і що бачила в ньому свого вчителя.

Спи спокійно, дорогий начальнику і вчителю! Спи сном праведних на чужині. Будь певен, що військо наше по визволенні батьківщини не залишить тебе у чужій землі, а візьме з собою до рідного золотоверхого Києва.

І. Барило.

Літературні спостереження

XXXIII.

Ю. Шкрумеляк. — «Огні з полонини».

Наші часи, як у нас, так майже скрізь по всьому культурному світі, визначаються гострим невдоволенням сучасним життям, шуканням

тих змін суспільного ладу, які могли б його ущасливити, а відтак захопленням тими ідеями, які чи справді, чи тільки на думку в їх віруючих, вказують шлях до жаданих поліпшень. Завдання, що при тому захоплюють людність якогось краю, можуть бути для неї корисними та можуть бути й шкідливими, або й просто нездійсними, але в кожному разі здійснення їх і в кращих випадках не дається здебільшого легко, а вимагає великої енергії, великої витривалості та упертої самовідданої праці, і часто й не одного покоління. Це здійсмає в суспільстві нервовість, дражливість, взагалі загострення почуття, бо мало є людей з такою витривалістю, щоб працювати тільки на майбутнє та задовольнятися тією працею.

Настрої, що в таких обставинах поширюються в громадянстві, відбиваються природне і на краснім письменстві. Як в громадянстві, так і в літературі почуття, пристрасть, тенденційність переважають тоді реальне та безсторонне описування життя. Так не лише в ліричній поезії, а й в белетристиці, де ті прикмети виявляються, як-що не в уступах од автора, так в настроях, типах та поведженню дієвих осіб. В додачу риси, виховані на питаннях суспільних, переносяться і на відношення до справ приватного життя. Дарма, що вдачі нашій властиві скептицизм та гумор, помічаємо згадані прикмети і в нашому письменстві останніх десятиліть. Це між иншим пояснює, чому письменники наші тепер майже втратили так властиві українцям вдатність та смак до гумору і жарту. Мушу зробити застереження; ці уваги належать до всієї нашої літератури в цілості тільки часів передреволюційних, а з післяреволюційної літератури тільки до творів галицької та емігрантської літератури, бо особливі умови і совітського життя взагалі і становище совітського письменства утворюють явища, що затемнюють дійсний характер творів.

Ще одним наслідком згаданого невдоволення сучасним життям в рідших, правда, випадках буває поява тенденційних фантастичних творів. З фавулою з нереальних та неможливих в життю подій, серед яких автор малює яко здійсненні ті свої прагнення та ідеали, які насправді ще ніколи не були здійснені. Коли задовге і незадоволене дождання сподіваного або різні перешкоди і невдачі викликають сумнів і зневіру, письменники, у яких з дуже палкою вдачею сполучається мала енергія і витривалість в досягненні своєї мети, відчувають потребу побачити її здійсненою хоч у мріях, запевнити і себе, і інших в можливості її здійснення та хоч у мріях знайти віру в його можливості.

Свого часу я зазначив один з творів цього гатунку в нашому письменстві — «Соняшну машину» В. Винниченка. Твір цей був витвором уболівань автора з приводу нездійснення нездійснених по самій природі людській комуністичних прагнень його. Року 1930 вийшла фантастична повість Ю. Шкрумеляка «Огні з полонини», що належить до того ж гатунку творів красного письменства, хоч в основі його лежить журба за нездійсненням зовсім инакших, почасти навіть протилежних Винниченковим прагнень, прагнень національного характеру, загострених нещасливим закінченням останньої боротьби за національну справу. Зовсім неподібні і поглядами, і темою, ці твори подібні один одному

характером психологічних перебувань авторів, що схилили їх до вислову своїх настроїв в формі фантастичних повістей, а відповідно тому і до фантастичної форми й самих творів.

В повісті «Огні з полонини» люде, померлі кілька сот років перед тим, народилися вдруге. Долею їхньою з самого їх народження опікується дух ще одного їхнього сучасника з першого їхнього життя, який сам чомусь не відродився, а лише дух його з'являється їх рятувати при кожній небезпеці, наказує їм та їхнім родичам, що вони мусять робити, наділяє їх своїми чудодійними винайденнями, які і до наших днів залишилися, тоб-то, нікому не відомі. Це два гатунки порошоків. Одним з них за мент можна спалити живу істоту і поруйнувати найміцніші будинки, хоч би і з найдалшого віддалення. Другим же можна врятувати кожного чи кожную річ, насипавши на них хоч трошки, хоч десь з краечку цього другого порошку. Завдяки тим порошокам малий гурток людей (десять-двадцять) може подолати і знищити і велике військо, і цілі народи. В руках вдруге народжених людей ті порошки робляться знаряддям виборення національних завдань.

По фабулі «Огні з полонини» народ сам не лише не може оборонити себе без керівництва сильних та впливових одиниць (це було б правдою), а просто не має в справі свого визволення жадної ваги, і навіть допомога людности не потрібна для успіху невеличкої купки фаховців політичної боротьби, які самі поборюють супротивників. Досягають вони за допомогою дивовижних, навіть неможливих нових винайдень, якими на величезнім віддаленні нищать ворожі городи і військо (щось ніби повалення мурів Ієрихону), а сам народ і при боротьбі їхній тримається тільки, як співчуваючий та бездіяльний свідок.

Як і здебільшого, такі фантастичні способи здійснення суспільних завдань, що подають ті фантастичні повісті, так і фантазія «Огні з полонини» виявляє лише маловірство автора до тієї справи, доконтання якої здається йому можливим тільки в так ненадійний спосіб. Для самої справи ці фантастичні рецепти можуть тільки шкодити: у супротивників вони викличуть хіба глум чи осміх, у прихильників, як-що вони поймуть віри авторові, що інших способів рятунку немає, можуть лише захитати віру і до самої справи.

Підказані хворобливим настроєм зневіри і сумнівів, повісті цього гатунку часто подають хибні (в тому чи іншому відношенні, в залежности від своєї теми) думки і поради. «Огні з полонини» не є в цьому виключенням. Спіраючи свої надії на поодиноких борців - фаховців без підтримки усїєї людности, автор ніби визнає непотрібним виховувати в ній національну свідомість та вдатність обороняти себе і може в тих, хто перейметься його поглядом, зменшити уважність до цього завдання, прищеплюючи думку про маловажливість його. Справжнє ж значіння одиниць в громадських справах завжди спірається на керуванні діяльности загалу, а досягнуте тільки особистими зусиллями одиниць, хоч би і сталося, не буде міцним і не усталиться без свідомого співчуття та підтримки громадянства.

Само собою, що порошоків таких, про які пишеться в «Огнях з полонини», не тільки досі не було, а й бути їх не може, та сучасна техніка

справді дає до змагання такі страшні приладдя, що можуть повернути на пустелю і пустку великі простори та загубити багато людей. Досить пригадати винищення повстанських сел отруйними газами та обстрілюванням з аеропланів, що ними совітська влада примушує до покори совітських мешканців.

З певністю треба передбачати, що усі такі страшні винайдення потраплять скоріше до рук державно організованих сил, а не до рук тієї чи іншої повстанської групи, отже будуть ужиті не нею, а проти неї. Та хоч би і опинилися вони випадково попереду у її розпорядженні, вони при інертності громадянства можуть стати і в руках повстанської групи, однаково як і в руках старого уряду, знаряддям безмірного деспотизму; приклад цього маємо на большевиках. Усій людності треба бажати і дбати не про те, щоб ще винайти такі знаряддя, а щоб зменшити їхню руйнівницьку силу та позбавити можливості кому-будь їх уживати. Нарешті відсунення усієї людності від оборони своїх прав в надії на оборону їх одиницями-фахівцями вельми перешкоджає легальним способам боротьби, які при діяльній співчутті більшості громадянства зовсім не завжди бувають безхосенні та безсилі.

Саме розуміння національної справи в «Огнях з полонини» хибне і чудне. Автора обходить не стільки політичний бік справи, скільки те, щоб витрутити з краю всіх чужинців, бо найдужче обурюють його не політичні утиски чи нерівність прав, а те, що в його краю живуть чужинці, мають свої підприємства, власність, майстерні, службу. Найбільшою кривдою для свого народу здається йому, наприклад, те, що «зрубані у тім краю» дерева помандрують у далекий світ, чужим людям на пожиток, а «баріші з них стягнуть чужі п'явки», що його село «кормить своєю кров'ю і своїм молоком зайдів» (ст. 27 та 28), а на стор. 135 та 136 його найулюбленіший герой каже, що «кожен, хто говорить до його не рідною йому мовою, може бути йому тільки ворогом». Автор визнає приватну власність, той таки герой його на ст. 160 каже: «предківські Дебрі не думаю продавати, нехай вона буде навіки в нашому роді», отже мусить визнавати і приватні підприємства, і вільну конкуренцію, отже участь в економічній житті краю чужинців обурює його тільки тому, що вони чужинці. Чи має він при тому на оці їхні привілеї або краще відношення до них уряду (тоді б його обурення мало б рацію), — ми не знаємо, бо він ні словом про те не згадує. А в такому вигляді, як він подає, його вислови проти чужинців взагалі справляють вражіння голої ксенофобії, яка позбавляє і його права вимагати од інших народів справедливого відношення до своїх земляків. Ворогування проти чужинців і таких, що живуть у краю на одних правах з тубільцями та нічим проти краю не воюють, ворогування тільки на ґрунті економічної конкуренції, китайська система міжнародніх відносин, — одгорожування муром од цілого світу і недопускання до себе чужинців, хоч би її й довелось здійснити, була б шкідливою і для самих тубільців. Стосунки з чужинцями завжди корисно впливають на розвиток кожного краю і народу, бо те чуже і не звикле тубільцям, що помічають вони у побуті, в діяльності, у способі думання чужинців, збуджує і в тубільцях думки, рухливість думання, збогачує їхній дос-

від та знання, а замикання самім в собі має наслідком ослаблення матеріального і духовного розвитку народу. Пригадаймо пишний розквіт грецьких республік або й корисний вплив на розвій Києва варягів та греків. Сильний нарід ніколи не боїться пускати до себе і дозволяти працювати серед себе чужинцям, бо по-перше легко асимілює їх, а по-друге, як-що чужинець виконує якусь суспільну функцію краще од своїх, він зробить більше користі для усього краю ніж менше видатний земляк, а це має без порівняння більшу вагу ніж те, щоб дати заробіток одному своєму; чужинець же не вгодний виконувати свою працю найкраще і не зважиться переїздити до чужого краю, а залишиться вдома. Національна свідомість і патріотизм є речі величезної ваги та завданням їх є добро цілого краю, а не інтереси окремих своїх одиниць.

З хибної основи — хибні висновки. Ремствуючи на краще в порівнянні з своїми економічне становище чужинців, автор шукає порятунку не в тому, щоб здвинути знання, енергію думки, підприємливість своїх, щоб розвинути в них здатність до зрозуміння та засвоєння того нового, що його вимагають нові часи, здатність, коли треба, легко зміняти старі звичаї та старі способи господарювання на нові, та й не в тому, щоб зробити неможливим більш сприятливе відношення влади до чужинців ніж до тубільців, а в чудернацьким та шкідливим бажанні випхнути усіх чужинців. Наслідком цього могло б стати тільки ослаблення енергії життя в краю, через що тубільці і без конкуренції чи визискування чужинцями, потраплять ще в гіршу біду та злидні. Не можна не сказати, що автор невірно розуміє ідею патріотизму і говорить не про те, про що треба говорити, шукає порятунку не в тому, в чому він може бути.

* * *

Фантастика, що заповнює усю повість, эле відбилася на її художнім виконанні. На кожному кроці в життя дієвих осіб витручаються та керують ним якісь неприродні надземні сили, за якими зовсім не видно вдачі та почувань тих людей. У цьому «Огні з полонини» різко відрізняються від тих старих творів романтичної школи, в яких теж часом траплялася фантастика, та в яких, незважаючи на нереальність обставини і подій, образи людей були живі та яскраві. Вірили чи не вірили автори романтичної школи в можливість реального існування своїх фантастичних образів, вони ними цікавилися і, старанно їх виписуючи, так сплїтали з психологією дієвих осіб, що в читачів не могло виникати сумнівів, що дієвим особам, таким, якими їх змальовано, та фантастика мусіла здаватися реальною. «Огні з полонини» не справляють такого вражіння. Автор сам мало цікавиться своїми фантастичними образами, не зупиняється над їх обробленням, а сплїтає їх досить недбало тільки для переведення своїх думок та послішає переказати так сьак тільки те, що потрібне для зв'язку фабули. Через те фантастичні малюнки в нього вийшли не яскраві, за виключенням тих частин їхніх, де автор вплїтає до них уривки народніх вірувань. Може через згаданий спіх дієві особи «Огні з полонини» вийшли блідими, а вдача їхня не окреслена.

Особливо так треба скажемо про типи інтелігентів. Вони позбавлені характерних, властивих тільки цим людям, рис. Їхні поведіння і почуття в такій мірі їм начеплені зверхніми силами, що їхні власні воля та вдача ні в чому не виявляються. Це ідеї або настрої, а не живі люди. Лише портрети селян, хоч де-що і зідеалізовані, а навіть підцукровані, все ж таки вийшли живіші та виразніші. Що-до ліричних уступів, розсіяних у творі, вони, дивна річ, нагадують чомусь ліризм дохристиянських біблійних книг з їх суворістю, а навіть жорстокістю.

Чи це наслідок того, що автор любить разючі ефекти, чи у нього не вистачає спостереження про те, як виявляються у людей на зовнішнє почуття, але вражає, як часто вживає він того самого ефекту, як часто змлівають, втрачають притомність його дієві люди.

Давній.

« В У А Н ».

Одна з національних рис українського народу є прагнення до освіти, велике пошанування, можна сказати, побожне ставлення до науки. І це за всіх часів, за всяких умов. Не даремно, коли забувало по революції українське життя, одна з перших думок була про утворення найвищої національної української наукової інституції, власної Академії Наук, навіть, властиво кажучи, думка про перетворення, про розвинення в Академію Наук Наукового Товариства, що за дореволюційних часів являло собою прототип Академії Наук. Але багато перешкод, і політичних, і економічних, і суто навіть воєнних ставало цьому на порозі і лише в-осени 1918 року, по довгій підготовчій роботі, було запроваджено закон про утворення Української Академії Наук, про втілення мрій не одного покоління. А 14 листопаду 1918 року її було відкрито.

За затвердженням тоді-ж статутом Академії, вона являла собою найвищу наукову державну установу на Україні, що перебувала в безпосередньому віданні верховної влади. Завданням Академії, за параграфом другим її статуту, було: а) поширювати, поглиблювати та розповсюджувати наукові дисципліни, а разом з тим збагачувати їх новими відкриттями на користь людськості; б) сприяти об'єднуванню та організуванню наукової праці на Україні та допомогати утворенню дослідчих інститутів для всіх галузів людського знання; в) як найвища українська наукова національна установа, Академія, визнаючи українську національну культуру з її оруддям — українською мовою, ставить собі на меті, крім загально наукових завдань, виучувати сучасне і минуле України, українських земель та народу. Широкі, почесні, гідні назви установи, були ці завдання.

Складалася Академія, за її статутом, з 3 відділів — історично-філологічного (першого), фізико-математичного (другого) і соціальних наук (третього). Звання академіка, як почесного за проведену вже нау-

кову працю, зрозуміло, позбавити. було вже не можна і залишалося воно аж до смерті. На чолі Академії стояла президія з головою-президентом Академії, віце-президентом та неодмінним секретарем, а найкомпетентнішою науковою інституцією було спільне зібрання всіх академиків, це спільне зібрання обірало і президію, і нових академиків. На своє утримання Академія мусіла діставати, крім платні за штатами, ще 1.500.000 крб. що року на свою наукову роботу.

Протягом першої своєї окупації більшовики майже не звертали уваги на Академію, і внутрішнє її життя шло своїм шляхом. А по денікинцях, які рішуче не визнавали Академії, позбавили її всяких засобів і викидали її з помешкання, поверненню більшовиків навіть раділи, і, справді, на перших кроках своїх, більшовицька влада ставилася до неї цілком толерантно, визнаючи її за державну інституцію, надсилаючи своїх представників на її урочисті засідання.

Правда, більшовики, бажаючи позбавити Академію її національного характеру, замінили назву Українська Академія Наук на Всеукраїнську Академію Наук, скорочено ВУАН, правда, вони асигнували такі жалюгідні кредити на Академію, що й академики, і численні наукові співробітники літерально голодували; доводилося, наприклад, небіжчикові академиків Миколі Біляшевському продавати піріжки на Сінному базарі. Але, не дивлячися на такі жахливі умови, роїлося від наукових співробітників по непалених помешканнях Академії, і, хоч майже замерзав атрамент по каламарях Академії, колосальну роботу виконали протягом того часу ці герої науки.

Академію Наук було підпорядковано особливій інституції при народньому комісаріяті освіти — «Головнауді», і ця головнаука за перших років окупації до внутрішнього життя Академії не вмішувалася. Але роки бігли, і окупанти починали почувати себе все певніше і певніше. І ось 1926 року Російську Академію Наук, яка досі стояла на одному рівні з ВУАН, переіменовано на Всесоюзну, тоб то на наукову установу, якої компетенція поширюється на весь союз, на всі республіки, а тим самими ВУАН видійшла на друге місце, вона науково була підпорядкована Всесоюзній Академії Наук, яка розпочала відігравати, так би мовити, ролю другої наукової інстанції для України, залишаючися водночас першою науковою інстанцією для Р. С. Ф. С. Р. А 1927 року розпочато було в більшовицькій пресі одверті напади проти С. Єфремова, віце-президента Академії. І 1927 ж року «Головнаука» вперше не затвердила поновне обрання його на віце-президента, а А. Кримського на неодмінного секретаря Академії. В січні 1928 року «Головнаука» ж призначила ревізію Академії.

Ревізійна Комісія з ревізорами з Харькова і за діяльною участю завідувача київської «окрнаросвіти» Левицького по своїй роботі висловила, що в Академії цілком неправильно поставлено тематику роботи, не завжди марксистськи трактується історичні події, засмітив дуже Академію глитайсько-попівський елемент то що. Одним з великих «гріхів» було також видання за весь час існування Академії лише двох чисел стінної газети. І зараз же піднято було в газетах жваву дискусію про потребу дообрання нових академиків, про потре-

бу влити до старих міхів Академії нового вина комуністичної партії, висунуто було на шпальтах газет і прізвиська ніби-то таких потрібних кандидатів на нових академиків.

Питання це було перенесено на загальні збори співробітників усіх підприємств, усіх установ. І загальні збори робітників якого-небудь парового млина чи миловарного заводу, за пропозицією своїх «партосередків», одноголосно ухвалювали, що треба збільшити кількість катедр у Всеукраїнській Академії Наук, що на нових академиків слід обрати таких то і таких то осіб. А коли знайшлася така установа, особливо з наукових, яка посміла виставити своїх, інших кандидатів, то негайно на газетних шпальтах підіймали цілу бурю проти цих новоповсталих кандидатів: і не совітський це елемент, і реакційний, і контрреволюційний, і цим висунутим самочинно кандидатам залишалося лише благати, щоб скоріше знято було їхні кандидатури. А разом з цим, поки-що в газетах було відкрито похід проти Академії в цілому. Президент Академії Заболотний, академик Тутківський і її неодмінний секретар Корчак-Чепурківський шли на всілякі компроміси, аби як-небудь урятувати становище Академії.

Варт пригадати «нальоти» на Академію «легкої кінноти» з комсомольців і годинні пояснення і роз'яснення їм з боку цих старих, сивих учених, що могли би бути за гордоші кожної країни; варт пригадати завітання до Києва влітку 1929 року екскурсії «войовничих безбожників» з Тули в кількості до 300 осіб, і як ті ж самі Заболотний і Тутківський мусіли приймати їх, розмовляти з ними, показувати величезні будинки, наукові заклади Академії. А з осені 1929 року розпочався проти Академії вже похід не тільки на шпальтах газет, було заарештовано академиків С. Єфремова, Слабченка і чимало наукових її співробітників по обвинуваченню в контр революції. До того помер ще президент Академії Заболотний, з яким окупантська влада всетаки лічилася й який, хоч по лінії найменшого опіру, підтримував становище Академії. В грудні 1929 року спільне зібрання академиків, оскільки вся «пролетарська суспільність УССР» висловилося за доповнення академічних кадрів і за такі то кандидатури, змушено було погодитися на це й обрати нових академиків; отже до нового, справді розкішного, будинку Академії по вулиці Леніна (недобудований перед війною будинок дівочої гімназії імени Св. Ольги) ввійшли люде, що досі замало спільного мали з Україною, з українською наукою, люде з комуністами Затонським, Шліхтером та Скрипником на чолі.

А ці нові птиці зараз же заспівали і нових пісень. На першій сесії Академії в новому складі обрано академіка Шліхтера виконувати обов'язки президента, утворено статутарну комісію, щоб переглянути чинний статут; спільне зібрання академиків, за пропозицією новообраних академиків комуністів, осуджує своїх товаришів ще до суду над ними, ще лише притягнутих до слідства, яке ж невідомо чим може закінчитися, але чинний поки що ще статут не давав можливості позбавити заарештованих звання академиків.

Утворюється в стінах Академії Наук партійний осередок, на весні

1930 року переобірають місцевий комітет співробітників, куди входять в більшості комуністи, або їхні прихильники.

І на загальних зборах співробітників Академії теж осуджують поки-що лише заарештованих, поки що ще не засуджених своїх товаришів.

Намічено провести персональну «чистку» всього складу Академії, перед чисткою треба ж перевірити наукову роботу Академії Наук і це доручено зробити «робітничим бригадам», тій же «легкій кінноті» і «добровільцям». Наукову роботу Академії Наук було «перевірено», запроваджено «чистку»; провадила її окрема комісія під головуванням комуніста робітника Немоловського, за участю представників робітничо-селянської інспекції, профспілок та київських заводів: «червонопрапорного» арсеналу та паротягоремонтного і Сталінського металургійного. «Чистку» відбували по робітничих клубах, прилюдно, в присутності робітників і їхніх родин, а газети літерально обливали помиями на своїх сторінках всіх, хто мусів пройти цю «чистку», вживаючи всіх засобів для цього. Наприклад, щоб очернити стареньку вдову професора Володимира Антоновича, що безмінно протягом декількох років несла варту біля книгозбірні свого чоловіка, навмисно змішували небіжчика з колишнім товаришем міністра фінансів за царських часів, те-ж Антоновичем, людиною справді дуже багатою і реакційно-правих переконань.

Зняли по «чистці» зі складу Академії 25 осіб, в тому числі і пані Антоновичеву, обвинувачуючи її, стареньку, в системі «самовластя». А зняти з роботи «по чистці», це значить людину фактично оголосити по-за законом, засудити на повільну голодну смерть. А по «чистці» збори співробітників Академії, тих, що уціліли, урочисто висловили протест проти чуток в закордонних газетах, ніби то большевики провадять розгон української науки; ні, «чистка» лише сприяла розвиткові української науки.

І персонал Академії Наук провадить уже антирелігійну роботу, виїздить на жнива, до Донбасівських копалень, ВУАН підписує шефську угоду над Сталінськими робітниками, провадить «соціалістичне змагання» з Всесоюзною та Білоруською Академіями Наук, на «сльоті ударників-науковців» газета «Пролетарська Правда» вручає перехідного червоного прапора колективі «ВУАН». Чергова сесія ВУАН ухвалює новий статут, за ним Академія складається лише з 2 відділів — природничо-технічних і соціально-економічних наук. За переробленим параграфом другим всеукраїнська Академія Наук має за завдання скеровувати свою роботу до соціального будівництва на полі української пролетарської культури. Вона мусить бути в безпосередньому органічному зв'язку і співробітничтві з державними органами та організаціями УССР та ССР. На чолі академії стоїть її Рада, що складається з академиків, молодших наукових робітників, представників «наркомосвіти», професійних організацій і «партосередку», засідання її відбуваються прилюдно. Рада ж обирає і нових Академиків за «конкурсною системою», тоб-то коли різні совітські організації висовують кандидатів. Академиків можна позбавити звання і прав, коли вони

не виконують покладених на них обов'язків і коли їхню діяльність свідомо скеровано на шкоду совітському союзові або коли вона ідеологічно ворожа принципам соціалістичного будівництва. І зараз же позбавлено прав і звання академиків Єфремова, Слабченка, Яворського.

І дивна річ, академик Микола Василенко свого часу те-ж був під судом за «контр-революцію», і засуджено його було за участь в організації «Центр дійствий», але і речінець кари йому було зменшено до мінімуму, і залишився він потім в Академії, і жадних виступів проти нього не було в газетах. Чи не тому це, що в діяльності Миколи Василенка не було ніколи «самостійництва», «жовто-блакитности»?

На президента Академії обрано академіка Богомольця, а 26 травня 1931 року президент Академії Богомолец, академики Сімінський, Патон, Фомін і Плотников оголошують себе за «ударників соціалістичної науки».

Наступна Рада Всеукраїнської Академії Наук осуджує діяльність академіка Михайла Грушевського й його школи, що вважала національний рух, національну ідею за стержневе питання українського історичного процесу, а низку учнів Грушевського змушено було прилюдно каятися на засіданні Ради в своїх помилках.

З нагоди 14 «жовтня» ВУАН рапортує «бойовому» органіві київського місцевого партійного комітету «Пролетарській Правді», що вона, ВУАН, під проводом комуністичної партії закінчила добу свого соціалістичного перебудовання, що київська партійна організація не помилилася, покладаючи надії на «Культурний Донбас» (тоб-то Київ) і «Пролетарська Правда» на сльоті ударників науковців присуджує свій переходовий червоний прапор колективіві ВУАН. А на останній поки-що сесії ВУАН наприкінці листопаду 1931 року на новий речінець переобрано на президента Академії Богомольця, на віце-президента «ударника» академіка Сімінського, а закінчено цю сесію урочистою обіцянкою, що ВУАН, спрямовуючи всі свої сили на зміцнення оборонної спроможности країни, большевицькими темпами, на основі марксо-ленінських теорій, під керівництвом комуністичної партії та її ленінського Ц. К. прагнутиме до цілковитої перемоги жовтня в цілому світі. «Хай живе революційна наука, могутня зброя пролетаріату!»

Хотілося закінчити трафаретним, ніби-то байдужим виразом, що коментарі до цього зайві, але не байдуже це, але як болить од усвідомлення того, у що обернули національну гордість, втілену улюблену ідею багатьох поколінь чужі окупантські, ворожі до всього українського, руки...

Гл. Л.

12. IV.32 р.

« П а в у т и н н я ».

(Із спогадів червоноармійця).

Табори. Що може бути миліше для людей, що занудилися в одноманітній атмосфері касарні? Молодь, закута у військову уніформу, потаврована п'ятикутною зіркою й отруєна за зиму чадом «політнавчання» — чекає святочного дня виходу до таборів з надією серед природи «обмитися» від всього штучно за цей час прищепленого, від дурману, який гальмує рух власної думки, нищить індивідуальність й калічить людину—дитину природи. Табори. Вони здаються якимсь оазисом серед маси сипучого піску всіляких політкомпаній, цифр, балаканини про перевиконання промфінпланів, ударництво, перебудову цілого світу. Вони ніби обцяють дати спокій, можливість відпочити від всього цього. Тисяча сердець радісно б'ється, стільки ж тіл забуває про втому походу, вступаючи на цю «землю обітовану»...

Табори: намети під плащем розкішно зелених каштанів і дубів, під банею маси найздоровішого повітря, порубані жовто пісочними алеями-проміннями на чоти, сотні та курні. Ні, зовні совітські табори досить привабливі! Зовні, навіть і штаб полку випадає привітливим: з ганком, уквітчаним кущами бузку й жасмину, — він нагадує якусь дачу. Своїми вікнами—карими, широко розплющеними очима він дивиться так лагідно, загадковою їх глибиною навіть притягуючи до себе... І аби не якісь люди в уніформі з «кубами» і «шпалами» на чорних петлицях комірів і з чорносинім блиском криці бравнінгів можна б припустити, що й вивіска «Ш т а б 3 - г о п о л к у з в ' я з к у » якось помилково опинилася на цьому будинкові. Як павук в кущі найкращих квіток снує павутиння, так і тут багатоголовий, ненажерливий московський павук розпочав свою чортову працю.

Сьогодні тут нарада партбюро полку — радиться «военком» т. Базілевич зі своїми помішниками-політруками. Базілевич, завжди спокійний і витриманий, зараз має вигляд людини, що отримала дуже неприємну, навіть жакливу, звістку. Його помішники те-ж безспрадно чомусь розводять руками, спорять, намагаючись один другого в чомусь переконати, на переконання другого безнадійно махаючи руками...

Справа в тім, що оце комісар отримав наказ від політвідділа дивізії дати в-осени в Далекосхідню комуну ім. 3-го полку зв'язку мінімум 100 відпустників, бо без комунарів комунa існувати не може..

Це вже занадто! При наявності всіх здібностей що-до ошукування маси, маючи в цьому не аби-який досвід, комісар відчуває, що вимагають од нього неможливого.

—«Що вони там подуріли?! В той час, як після листа Сталіна «до колгоспників» — все посунуло геть з колгоспів, коли дядько чомусь уявив собі, що силою його ми не маємо права зтягти до соціалізму, — як ми можемо їх загітувати в нашу комуну? Тай ще на Д. Схід?!»

Політруки давно не бачили таким свого начальника! Але як виконати наказ? Цим людям було не до ілюзій — вони не мали на думці

відпочити в таборі, але й на таку неприємність ніхто не сподівався...

Вже скибастий місяць давно оре чорне небо, ніч встигла повити все, — лише ґанок далеко за північ ворожив ще тінями політруків і военкома при світлі закопченої лампочки.

Далекосхідня комуна ім. 3 п. з. утворилася за наказом відповідних парторганів в рр. 1928-29 в районі оз. Ханки на хинському кордоні. Послав тоді туди полк 10 комуністів, які, занявши в кількох селах посади голів сільрад, переводили серед населення «соціалізацію». Вся їх праця звелася до розкуркулювання «кулаків» (кулаків од свідомости, бо заможніх вже давно роззаможнили) і з награбованого таким засобом майна творилася база для комуни. За 2 роки праці голова цієї комуни т. Муха повідомив полк, що має він багато вільних двсрив з с.-г. інвентарем і иншим майном, не має лише комунарів, бо з місцевого населення туди не заманеш й не заженеш. Про такий «стан» комуни полк повідомив політвідділ, а останній наказав в самій категоричній формі Базілевичеві «ліквідувати» прорив.

Ранком на «поверке» вартові по сотнях огордісили накази політруків — на заняття партійцям не виходити, бо будуть полкові зачинені партзбори. Заняття — штука нудна, збори взагалі — не весела, але тому, що ці — екстренно позачергові, комуністи ними зацікавилися. Може за війну що скажуть? Часописі бо весь час кричать про скупчення ворожих військ на західних кордонах СССР'у. Воно війна, кажуть, річ погана — для комуністів може й небезпечна, — але все-ж ліпше воювати, ніж галасувати про досягнення, яких в житті чомусь помітити не можливо! Може колись щось і виїде з цих п'ятирічок: та-ж поки сонце зійде, — роса очі виїсть... все одно ризикувати! Війна — або пан, або пропав, а так... нудно... То хоч знаєш, що кров проливаєш, а так цьому «строїтельству» соціалізму «в одній країні» кінця краю не видно. Врешті — з ріжними думками й догадками йшли комуністи на збори. Ті, що мали за собою якісь грішки, йдучи продумували «на всякий випадок» оборону; той, хто встиг плюнути на партнагрузки і подумував уже про масловських дівчат, — почав вигадувати праці, ним колись переведені... Одним словом, ніхто не знав причини їх скликання й, занявши місця, всі чекали якогось грому небесного. Ще більш зацікавилися, коли комісар наказав висунути навкруги «колізею» сторожу з комуністів, аби «з позапартійщини хто не поткнув носа, куди не просять». Обрали президіум і Базілевич почав говорити.

Говорилося, що Далеко-Східній край в небезпечному становищі: край може самоопреділитися і, як проти цього не буде вжито відповідних заходів, — СССР втратить не лише величезні простори й вихід до океану, а і вихідну точку для впливів на жовтий схід. Тому партія надає першорядного значіння ділу колонізації краю певним елементами: утворенню там с.-госп. червоноармійських комун, які мають бути надійною опорою партії, ГПУ і армії там в їх міроприємствах. «Партколектив полку мусить проявити максимум енергії, щоби покладені на вас завдання було виконано і в кількості і в якості — ви мусите до цієї роботи притягти й актив позапартійної маси; треба використати всі форми праці, аби масу комуною зацікавити, аби потрібна нам кількість

людей дала себе законтрактувати. Комуна наша ще не стала на ноги, досі її засоби й можливості були дуже обмежені, а тому тра пам'ятати, що послати туди мусимо людей, які не злякаються труднощів і на другий день не порозбігаються...

Брали слово активисти з партмаси. Говорили багато про необхідність зробити все, чого від них вимагають, вихвалювалось генеральну лінію партії, яка вдало бореться з ріжними опортуністами, що завжди жахаються труднощів, де-які запевняли в тому, що план можна перевиконати і навіть висовували «зустрічний» план — звербувати 200 чоловік! Правда, з них ніхто й не «заїкнувся» про бажання бути прикладом — поїхати своєю особою на Д. Схід, але є напівсвідома позапартійна маса, яку треба використати в «її ж інтересах»...

Через день було скликано комсомольські збори, які відрізнялися від перших тим, що тут уже жадного натяку на труднощі не було. Є десь комуна, — партія вимагає відданих революції товаришів і «певна, що комсомольці ударного полку поведуть за своїм прикладом позапартійщину». Останнього комсомольці не дочули і, беручи слово, запевняли Сталіна, що все буде на «ять», хоч навіть їх участь в цій кампанії обмежиться лише агітуванням серед маси.

Після такої підготовки вже на загально полкових одчинених зборах почалося вихвалювання комуни. Запевнялося «масу» в тому, що комуна дуже багата. Там вже є 50 тракторів, 15000 га гарної землі, кільки сот коней, безліч рогатої скотини, є власні молочарні, цегельні й ріжні майстерні... Комуна об'єднує 6 сел, праця там налагоджена, — нема лише кому керувати, бо ті 10. 3 п. с.-овців (трипесовців — десять комуністів з 3 полку зв'язку) — самі не справляються.

Отже, славні зв'язковці мусять відгукнутися на заклик комуни, яка, на жаль, може прийняти лише 100 бажаючих. «Полк певен, що ви самі з себе без сварок виділите сто найкращих товаришів, решта-ж зможе поїхати туди через рік, бо комуна неймовірно росте й ростиме большевицькими темпами, — люде там будуть потрібні».

Певно, що маса здивувалася. Вірити переказаному ніхто не міг, бо чому-ж тоді перед цим про комуна комісар не згадував, чому про стан її замовчувався?!

Вирішили, що тут не без «п'ятирічки». Коли вже великі, точні цифри і в перспективі добробут, — вірити тому не варт! За винятком кількох осіб так реагував цілий полк на виступ комісара. Партійці, знаючи про суть діла, свого бажання попасти на Д. С. не висловлювали, комсомольці вишукували «уважительних» причин, аби як виплутатися з «етого тьомного дела», позапартійщина-ж... давши біля 10 кандидатів, «застрайкувала»... (кадидатів не сказав би — благонадійних, бо записувалися ті, що в армію попали випадково, яким додому їхати було небезпечно). У того з комсомольців дома колгосп, — він і там зможе соціалізм будувати; у того наречена з'явилася, а вона рідного села покинути не хоче; той відразу згадав про хвору стару матір, хто-ж її буде годувати? Тай що скажуть односельчане, коли довідаються, що він кудись сам поїхав, дома-ж з голоду пухнуть.

Час ішов, а план було недовиконано на 90 відс. з гаком!...

Писалися плакати, креслилися діаграми, ілюструючи всебічну вигідність комуні, читалися доповіді, в яких розмальовувалися в рожевих барвах перспективи Д.-С. краю і роля цієї комуні в його розвитку, уговарювали червоноармійців Базілевич, Хаханьян і Пугачов, тих героїв, що вже записалися, фотографували зі всіх боків, про їх, як про найсвідоміших писалося в «Радянському Селі», «Червоній Армії» й «Красной Звезде»...

Якось отсекар партбюро т. Боярський доводить до відома сотень, що організатором комунарів однині вважати Павла Покалюка. Покалюк — селянин з Проскурівщини, не дуже грамотний взагалі, і не сказав би, що грамотний політично, як з неможлих досить легко в полку пройшов у партію й за слухняність і погодливість у всьому з політруками швидко видвинувся на зразкового ударника й бездоганного комуніста. (В той час я був з сотні кооптований до праці в полковому часописі).

Одного дня Покалюк прийшов в редакцію збентежений і на моє запитання, в чім справа, розповів мені «оказію», яка оце з ним трапилася:

— «Зайшов я сьогодні в партбюро, Боярського не було — кудись вибіг, і я почав розглядати папірці у його на столі. Між іншими побачив звіт Мухи про стан комуні на цей рік. Проглянув — Муха просить допомоги, доводячи цифрами аховське становище комуні, яка існує вже 2 роки лише на папері».

Покалюк каже, що він з першого дня не вірив даним, що подало партбюро, але він не міг, ніколи не міг припустити, щоб партначальство в такій мірі і так безсовістно брехало. Замість 50 тракторів комуні мала п'ять, з яких 4 до праці не придатних... Коней біля 10, 2 вози... про існування рогатої худоби навіть не згадується. Селяне, пише, дивляться чортом, — так і дивись, як би хто з-за угла голову не розвалив! Товариші, з якими з полку приїхав, — порозбігалися... Одне лише є — двори розкулачених, яких ліквідував за допомогою міліції та погран. ППУ.

— «Коли зайшов в кімнату Боярський і побачив у мене в руках той «звіт», — зблід, потім почервонів і як собака накинувся на мене, — какое ти імеєшь пгаво?! я тебя под суд отдам... твой проступок поставлю на президіум!!! Ну рошкипидорився с... с.... не на шутку — не явреем, а простісеньким жидом став випадати. Аж схаменувся, і почав лаяти Муху за невміння працювати, опортунізм, правий ухил, нарешті — провокацію... Поховав всі папірці в шухляду і повів мене до Базілевича. Той хоч дурний та хитрий, — почав зразу вихвалити мене й обіцяти мене на місце Мухи поставити (!). То, каже, трудності соціалістическаво роста, а тобі, Покалюк, наказую забути сьогоднішній день, бо май на увазі, — провалиться наше діло, будеш мати справу з ППУ за контрреволюцію!...

Це, тобі, думаю, хлопче не переливки! Тепер буде хоч на кого начальству твоєму вину звалити. Будеш ти, здається, як миленький, за ґратами активничати і серед ув'язнених кулаків політграмоти вчитися!

— Що-ж ти робити думаєш?, питаю.

— «Повісуся!»

Слабо — повіситися! Зараз мусиш писати статтю про досягнення на комунальному фронті, — Базілевич наказав в кожному числі подавати інформації про хід кампанії. «Про що балакали — мовчи, бо як дойде до Боярського — з партії викинуть! Зараз щось напишу». Додержується генеральної лінії і бреше так, що мабуть і Боярський, прочитавши, почервоніє!

Якось пізно ввечері, коли вже матеріял до часописі було надруковано і мав йти на літограф, — прибігає секретар Базілевича з дописом-передовицею, яку негайно треба вмістити. «Полк должен дать пополнение в комуну ім. Сталіна»... Оце маєш! Ця комуна під Харковом й вже як хто й піде взагалі в комуна, то в цю, а Д.-Східня? — Провал! Правда й в цю йти було б вибрати з двох зол менше, бо, маючи її під боком, про стан її всі дуже добре знали—хіба що в «добровольно-принудительном порядку».

Справа вербовки комунарів набрала катастрофічного характеру. Майже, що-дня засідання партбюро, наради політруків, виклики на розпічку Бокалюка з його помішниками. Втрутився нарешті в цю справу політвідділ дивізії, приславши інструктора т. Мишко. Вирішили вжити надзвичайних заходів. На наступних партійно-комсомольських зборах покрили авангард пролетаріату й заявили: «годі вже лише на словах будувати соціалізм — парт і КСМ квитки не для того, щоби їх по кишенях носити і з ними разом ховатися по-за спини позапартійщини! Хто з селян не їде на Д. Схід, — вилетять з організацій. Виняток лише для підстаршин, які забажають залишитися на поверхстрокову службу (вибирай вже з 3-х зол менше!). Отже, проголошується мобілізація комсомолу...»

Таким чином, було проголошено мобілізацію лише комсомолу, певна-ж кількість партійців мусіла подати заяви про «настирливе прохання їм дозволити використати їх енергію на реконструкцію і перебудову на соц. рейки с.-господарства на Д. Сході в комуні ім. 3 п. овязі УВО»...

Прорив було ліквідовано. Під час цієї нервової метушні начальства і загального напруження про Покалюка, може на його щастя, забули. Йому ніхто нічого не закидав, бо хотіли довести полку, що «на Шіпке всьо спокійно» — жадного прориву не було й немає — мобілізовано КСМ не тому, що ніхто їхати не хотів, а тому, що саме на комсомольців там попит. По пресі як судити, вийшло, ніби полк перевиконав завдання і що весь рух пройшов з ініціативи маси, лише при допомозі партії. Доводилося ентузіязм пролетаріату і передового селянства, які виходять з армії застрільщиками у всіх міроприємствах совітів.

Серед мобілізованих комунарів було багато робітників — ті вже ходили як у воду опущені — «смертники» в БУПР'ах і то жвавіше випадають, як ці представники «ентузіязму»... А тут ще за місяць перед від'їздом 1906 року по домах, заявився в полку один з старих комунарів з-над Ханки. Їхав він начеб-то з комуни до-дому на «побивку» і

мав доручення від Мухи поспробувати в полку чого небудь вициганити — грошей, старих чобіт, що дадуть... (Цей комунар, казали потім, в комуни не повернувся, — взяв у Боярського трохи грошей для комуни й «змився» кудись). Вийшло так, що мабуть Боярський з ним ще не встиг «побалакати», бо ввечері він комунарам, що коло його скупчилися, зводячи плечима, заявив: «Хіба ви не знаєте життя там тої комуни?!» І підтвердив, але ще одвертіше, те, що писав в полк Муха. Тому, що він оповідав, ніхто не здивувався — це не первина переконуватися в такої брехні ВКП(б).

Зустрів я на другий день своїх земляків-комуністів, охотників в наказу їхати в Д.-С. комуни. Чули? питаю. — «Не позакладало...» — «Ідете?» — «Як Мазур, Камінський і Боярський пойдуть, ну тоді... хтось за кумпанію повіситься...» — «Базілевич сказиться?!» — «Хай дурних не шукають...» Такі настрої серед комунарів стали загальним явищем й цього не могло не відчувати начальство полку, але, не дивлячися на це, офіційно дійсний стан кампанії замовчувався і наперекір всьому підсиленими темпами переводилася підготовка в різних групах «від'їжджаючих».

Притягли старенького трактора і майбутні комунари-трактористи, найїжджаючи на двоколки, дерева й в'їжджаючи трохи не в штаб полку, — практикувалися «на засобах індустріалізації села»... Частина в льоху, обступивши інкубатора, спостерігала вилуплювання соціалістичних курчат, з котрих мають вирости кури... на задоволення апетитів буржуазно-вихованих громадян Європи... Решта на полі вчилася під проводом селянина розпізнавати де просо, а де жито, де кукурудза, де сояшник. Бреславський лише тут дізнався, що картопля росте не на бадиллях, а в землі. На політзаняттях, куди до купи зібрали всі ці групи, — політкерівники звертали увагу комунарів на відповідальність завдань, що ВКП(б) на їх довірливо покладається. Тут вже комунари довідалися, що їдуть вони в комуни з винтовками (японськими), набоями, телеграфними й телефонними апаратами, кабелем і іншими причандалами, далеко не с.-г. вжитку. Коли-ж інструктор з «наркомзему» сказав, що комуна отримає на кожного комунара по 1000 крб. й що всіх їх туди вивезуть на рахунок держави, кожен зрозумів в яку кабалу попадає. Загнуздують!!! З комуни буде 2 шляхи: 1) через хинський кордон, світ за очі, 2) в БУПР відсиджувати за дезертирство й позику...

Тепер кого не запитайте, чи їде до комуни, — або до всіх чортів пошле, або промовчить, або порадить вам «їхати не в словах, а на ділі в одній країні висмоктати соціалізм»...

Наближався день від'їзду. Комісар вимагає, щоби просто з полку комунари вирушили на Д.-Схід, полк на загальних зборах підтримав своїх товаришів, що попались на гачок і ставить контрмову — дати комунарам двохижневу відпустку до-дому хоч попрощатися зі своїми. Потім хай в полк з'їдуться, а звідси — дайош Владівосток...

Загрозивши тим, що дезертують, судом, відібравши у законтракованих парт й КСМ квитки, — розпустили. Як камінь з плеч у кожного звалився! Там що буде, то буде, а з дому не так легко когось ви-

тягти. Врешті, СССР великий — захватись є де, поки забудуть, або плюнуть на цю справу... Роз'їхалися...

Через місяць після демобілізації отримав я листа від одного з старшин полку. Пише, що на Д. Схід поїхало біля 15 чол. Решта... не явилися. Базілевич з Боярським проклинали на полкзборах дезертирів, нахвалялися повідомити відповідні «органи» (ГПУ) на місцях, аби провчити агентів «світового капіталу», які, прикриваючись уніформною червоноармійція або парт-квитками, відважуються зривати большевицькі кампанії, підриваючи авторитет ленінської партії... «Пише, що ніби-то «пришивають мені діло, — що я, користуючися становищем члена полкової редколегії, систематично перевадив руйнацьку роботу і т. д. Навіть в штабі повстало питання, як я попав до армії, «рачуючись за ГПУ», і лише на поруки вийшовши з ДОПР'у! То вже я й сам не знаю, як воно так прогавили якісь там органи, що-ж торкається «систематичної» праці, то, на жаль, будучи в напівлегальному положенні, таким ділом займатися не міг. Стихийно, як майже і завжди, неорганізована маса зорганізувалася і без жадних виступів — масою прорвала хитро сплетені сіті Москви. Це так на совітах часто — масу організують не якісь ватажки, а стремління з а г а л у виплутатися з павутиння, яким авангард пролетаріяту, а особі павука — Сталіна намагається оплутати народи сьогодняшнього СССР'у.

Табори. Зовні табори, навіть совітські — досить гарні...

Але як помиляються ті, хто має надію хоч там одпочити!

Тай тільки табори?! Доки залізом і вогнем не буде виметено московське павутиння, — ніде там одпочинку не буде.

М. Михалевич.

На міжнародній арені.

(Історія двох резолюцій).

В Сорбоні від 2 до 9 липня засідала річна асамблея Унії Товариств для Ліги Націй. Засідала досить урочисто. Відкриття відбулося у величезному амфітеатрі при великій кількості народу, в присутності членів дипломатичного корпусу, представника від уряду, що вітав з'їзд в імені п. Ерію. Відбулася низка великих прийнят, в Елісейському палаці делегатів представлено президентові республіки, бучно приймав делегатів амбасадор Енесі, голова Французького Товариства, побували делегати на розкішному прийнятті в мійській думі, на гарден-парті у голови ради міністрів в міністерстві закордонних справ і т. д. А в той же час велика преса французька наче навмисне обминала і самий конгрес, і навіть ці прийняття у найбільших французьких поважних чинників, що говорили чудесні промови та засипали з'їзд і його проводирів компліментами. Тільки «Le Temps» та деякі ліві газети давали справоздання про з'їзд. На це протиріччя звернули увагу і приїзжі делегати. Очевидно, що душа французьких патріотичних кол не лежала до цього з'їзду, а може і до його провідника лорда Роберта Сесіля, що не раз у своїх виступах у Женеві р'їшуче розходився з французькою тезою. Можливо, що не зовсім подобався французам і склад їхньої власної делегації: досить пом'якшеного п. Ене-

сі оточували здебільшого молоді люде, що своїми настроями певно близько підходять до лівого крила радикалів, яких звать часто «младотурками», а Кайо назвав їх просто «большевицанами»...

Асамблея була досить бурхливою, особливо, що стосується до української делегації якій доводилося витримати не один жорстокий бій. До складу нашої делегації увійшли: п. п. О. Шульгин, І. Косенко, М. Ковальський та Б. Бокитько. Цікаво відмітити, що на цей раз з'явилася і російська делегація, що вже роками не давала в Унії нічого про себе знати. З'явилися од того в досить поважній кількості, маючи на чолі Авксент'єва, а в своєму складі п. п. Мілюкова, Коновалова, Ефремова, Вішняка, Руднева і т. д.

Треба сказати, що протягом цього тижня чимало дуже поважних питань було обмірковано і винесено цікаві резолюції. Як в люстрі відбивалися тут всі нюанси політичних міжнародних настроїв. Але ми зупинимось тільки на двох питаннях: на боротьбі за резолюцію протесту проти підневільної праці в ССРР і на долі української резолюції про розброснення

Підневільний труд в ССРР.

Читачі «Тризуба» може пригадують собі, що це питання виникло в колах Унії вже давно: весною 1931 року в Східньому Комітеті в наслідок докладу проф. В. Садовського про демпінг. Резолюція, запропонована Комітетом Сходу, механічно попала на асамблею Унії в Будапешті, там «забудилася», і в результаті її одклали з тим, що постійна комісія європейська розгляне її знову. Ця комісія зібралася тільки на-весні в Брюсселі і там проф. Шульгин зробив довгий доклад в цій справі. Але комісія поставила вимогу: дати ще ширший і до того писаний доклад. Проф. Шульгин за місяць вислав до Брюсселю те, що від нього вимагалася.

Але тут нове утруднення: секретаріат забув про доклад і він був розісланий не в травні, як то належить, а розданий делегатам тільки 2 липня вже в Парижі. Європейська комісія, що зібралася 2 липня, справедливо одмовилася його розглянути, бо не мала можливости з ним ознайомитися. Тоді французька делегація запропонувала передати на розгляд президії Унії цю справу з проханням в порядку екстренности поставити її перед асамблеєю. Секретаріат, визнаючи свою вину, рішуче це підтримав і резолюція про каторжний труд перейшла в нову стадію своїх поневірянь. Визнавши екстренність справи, президія Унії передала її на попередній розгляд економічної комісії асамблеї з тим, що в разі, коли ця комісія її ухвалить, резолюція буде вже поставлена на порядок денний самої асамблеї. Це, властиво, все нормальна процедура. Але голова економічної комісії «забуває» про цю справу і, не дивлячися на заперечення українських делегатів, заявляє, що комісія скінчила свою працю... Українська делегація протестує, доводиться прохати інтервенції у генерального секретаря. І от на другий день призначається спеціальне засідання тої ж комісії, що дві години присвячує справі каторжного труду.

Проф. Шульгин, як докладчик, зрозумував в загальних рисах свою записку, що збудована була на цитуванні ріжних совітських карних законів і ухвал влад, що доводила безперечність факту як найширшого примінення підневільного труду і то не тільки для в'язнів та засланих, але і до самих так званих вільних громадян. Другу половину записки присвячено було характеристичні нелюдського життя на засланні у північних лісах на підставі листів українських селян-втікачів.

Проти української пропозиції виступив відомий англійський ексноміст Джордж Пейш, що пропонував одкласти справу з огляду на те, що вона не остаточно вивчена... Цікаво, що на цей раз англійці були стриманіші ніж у європейській комісії, де леді Гладстон заявила, що британська делегація взагалі є проти резолюції про каторжний труд, бо вона вважає недопустимим втручатися у справи другої держави. На це український делегат тут же нагадав шановній леді, що в пакті Ліги Націй є пункт, згідно з яким кожна держава — член Ліги не тільки сама зобов'язується

не мати у себе невідного труду, але й дбати про те, щоб і в других країнах, з якими знаходяться члени Ліги Націй в торговельних зносинах, такого труду не вживалося. — «Мені здається, — закінчив свою репліку проф. Шульгин, — що країна, яку репрезентує леді Гладстон, знаходиться в торговельних зносинах з ССРСР»....

Отже на засіданні економічної комісії тепер аргументація англійців була трохи инша, а вимагали вони не одкинення, а тільки одкладення справи. Так само і голандська делегатка виступила проти резолюції, але в її аргументації відчувалися інші нотки, що цікавили і другі колоніяльні держави: вони не дуже певні, що большевики їм самим не можуть закинути, що й у них в колоніях подекуди вживається підневільний труд.

Трохи неявну позицію зайняв італійський делегат міністр Джаніні, що дуже одобрював аргументацію докладу, але висловився 'все-ж за те, що краще переглянути ще справу та поглибити студіювання питання.

Докладчик протестував проти одкладення резолюції, що вже раз була одкладена в Будапешті, і запитав присутніх, чому всі вважали природнім втручатися в справу Ліберії і чому бояться вони торкнутися ССРСР? Чи тому, що в Ліберії панувало старе рабство, а тут рабство модерне? Але чи це не все одно для самих рабів? Чи може тому втручалися вони до справ Ліберії, що та маленька держава, а величезного ССРСР вони бояться?

Тут треба відмітити цікавий факт, що російська делегація мусіла рішуче підтримати «українську пропозицію», як вони самі говорили. В комісії з промовами виступили і п. Авксент'єв і Мілюков. Далі цікаво відмітити виступ на користь резолюції польського делегата п. Ліоневича. Три антагоністи Сходу Європи — українці, росіяне і поляки — зійшлися таки хоч на одному пункті — протесті проти рабства. Далі резолюцію підтримав і грузинський делегат п. Шавішвілі. При голосуванні багато делегатів утрималося. В результаті п'ять голосів було подано за резолюцію, три — проти. З огляду на такий неясний характер голосування вирішено було скласти редакційну комісію для вироблення резолюції, яка б підійшла і для тих, що на засіданні були проти неї або утрималися. На голову редакційної комісії було обрано п. Джаніні, до складу її крім докладчика — п. Шульгина увійшли п. п. Мілюков і Шавішвілі, британський та французький делегати і секретарь комісії — швейцарський делегат. Після довгих дебатів виробили резолюцію дуже коротку, на якій представники в сі х присутніх делегатів погодилися.

При таких умовах здавалося, що справу вже цілковито було полагджено. Але, коли в останній день асамблеї прийшли на порядок денний резолюції економічної комісії, виявилось, що французька делегація вимагає одкладення справи, хоч її делегат в редакційній комісії погодився на резолюцію. Після короткого і річезого докладу секретаря комісії, один з молодших членів французької делегації запропонував одкласти справу під претекстом, що вона не досліджена, що трудно голосувати за неї, не вислухавши голоси протилежної сторони, що нині ССРСР знаходиться, так мовити, впередпокою Ліги Націй, що з цим треба рахуватися і т. д. Проф. Шульгин виступив тоді з рішучим протестом проти цієї аргументації, навіс основні свої аргументи і зробив заклик до гуманітарних почувань присутніх.

Виступив так само на оборону резолюції і п. Авксент'єв, але неясна промова п. Джаніні, що схилився до одкладення справи, і рішуча заява голови лорда Роберта Сесіля, який заявив, що відомості з ССРСР протирічні, мали своїм наслідком те, що питання про відкладення справи зібрало дев'ять голосів за і вісім проти. Потім уже, по закінченню сесії, виявилось, що один голос за одкладення був даний помилково: ця делегація була, навіпаки, за негайне прийняття резолюції. Можна думати, що коли б український делегат зажадав би повторного голосування, результати були б протилежні.

Але сталося все-ж те, що року 1932 асамблея Унії уникнула від голосування резолюції, яка осуджувала найогидніші явища в ССРСР. Між тим в Будапешті в 1931 році загальні збори одноголосно прийняли резолюцію в

справі політичних в'язнів в СССР; в 1930 році в Женеві односторонньо було прийнято резолюцію протесту проти терору на Україні та в інших совітських республіках.

Чому ж така зміна цього року? Очевидно, що облудні слова Литвінова в Женеві таки спокусили частину міжнародної opinio: Вовка в овечій шкурі вони по наївності в серйоз беруть за овечку. Вміла совітська пропаганда, особливо у Франції і ще більше в Англії, так само робить своє діло. Як колись, років десять назад, так і тепер вже більше поширюється «салонне» большевизанство. Можливо, що це останній усміх долі до большевиків, які саме тепер стали тратити голови...

Це загальна причина невдачі цього року. Але крім того треба відмітити, що коли минулі два роки на чолі Унії стояв п. Лімбург, представник нейтральної Голандії, людина абсолютна безстороння, то тепер стоїть на чолі Унії відомий, дуже впливовий в міжнародних колах англієць лорд Роберт Сесіль. Оdstoючи свої позиції, як в цій справі, так і в справі розбросення, українській делегації доводилося властиво вести боротьбу з головою Унії, що дуже рішуче з президентської трибуни провадить свої погляди, які далеко не згідні з ідеями української делегації.

* * *

Резолюція про розбросення.

Вперше українська делегація висунула резолюцію високої принципової ваги. Але властиво ідеї резолюції були прямим продовженням промови проф. Шульгина в справі розбросення в Будапешті і його ж виступів в Перуджі, Женеві, Брюсселі. Наводимо повністю цю резолюцію так, як вона була надрукована секретаріатом Унії:

«Контроль військової індустрії.

«Асамблея, звертає увагу конференції розбросення на те, що не досить обмежити та скоротити знаряддя війни в кожній країні, але треба також брати під увагу те, що де-які держави, погоджуючися на обмеження і скорочення їх власної зброї, можуть одночасно підтримувати озброєння других країн, менш розвинених з погляду індустріального, і то шляхом утворення в цих країнах в цілях політичних або економічних відповідних фабрик, шляхом надсилки своїх кваліфікованих спеціалістів та шляхом підтримки відповідних підприємств широкими кредитами. Вироблене таким чином військове знаряддя може придатися самій країні, в якій його створено, але може тако-ж складати свого рода резерв зброї для тої країни, яка сприяла її виробленню.

З цих причин асамблея вважає:

1. що відповідальність за вироблення військового знаряддя припадає не тільки на саму країну, в якій воно виробляється, але й на ті країни, що спричинилися до цього виробу.

2. що держави є відповідальні за технічну працю своїх підданих на тих чужоземних заводах, які можуть вироблювати військове знаряддя, і що ця відповідальність є особливо поважною, коли справа ходить про військових техніків, які стоять на активній військовій службі або ж знаходяться в резерві.

3. що активність товариств фінансових, індустріальних або комерційних, які ставлять собі метою підтримку військової продукції в чужоземній країні, мусить підлягати контролю держави та Ліги Націй.

4. що цей контроль мусить бути особливо приміненний в разі, коли справа ходить про створення військової індустрії чужоземними державами в країні, що не входять до складу Ліги Націй або є навіть ворожою до неї і яка з географічних та політичних причин найменше піддається безпосередньому контролю».

До цієї резолюції українська делегація додала коротку пояснюючу записку, що те-ж була окремо видрукована секретаріатом та роздана всім делегатам. Властиво резолюція ясна і сама по собі, але в поясненнях цитується і конкретний приклад: утворення чужоземцями військової індустрії в СРСР.

Багато інших резолюцій про розбросення фігурувало на порядку денному асамблеї. Найближчими по своєму змісту до української були ті, що пропонували заборону приватної продукції зброї, обмеження продукції державної.

Всі резолюції обмірковувалися спершу в комісії по розбросенню під головуванням самого лорда Сесіля. Голова запропонував проф. Шульгину взяти слово в порядку загальних дебатів, що український делегат і зробив, виклавши досить основні широко тези і мету своєї резолюції. Французький делегат в своїй промові відмітив важливість українських пропозицій. Говорив за неї і спеціаліст по розбросенню в Унії бельгійськ Ролан, який, хоч і деформуєчи українську тезу, все-ж визнав її важливість. Але проте цілком негативно поставився до української пропозиції лорд Сесіль, який чомусь гадає, що обмеження військового бюджету у всіх країнах дасть ті результати, яких хоче українська делегація.

Далі всі резолюції передано було в редакційну підкомісію, де вони мали бути зведені в одну. Від кожної окремої резолюції міг вийти тільки її основний принцип. Отже в редакційній підкомісії п. Косенко запропонував ввести прийнятні перший параграф української резолюції. Польський делегат Стронський так само підтримав цю пропозицію, але докладчик, він же голова підкомісії, сказав, що він в резолюцію має формулювати що думку трохи инакше. Справа повернулася в загальну комісію. Під час дебатів слово взяв проф. Шульгин і зробив таку заяву:

«Минулого разу я виклав український проєкт. Певторюватися не буду. На цей проєкт прихильно відгукнувся наш докладчик. Він навіть обіцяв, що ідею нашу внесе в текст загальної резолюції. Одначе я не знаходжу там слідів нашої думки. Між тим конче потрібно її відмітити і ось чому: в загальній резолюції сказано, що приватнім підприємствам має бути заборонено робити зброю. Чи ви думаєте, що ці величезні організми так легко захотять смерті? Ні, вони будуть боротися, вони перенесуть свою продукцію кудись инде, скажемо (щоб не називати жадної країни) в «пустелю», в усякому разі туди, де контроль напевно не є можливим. Такі випадки вже були. Були й інші випадки, коли заборона одній країні готувати зброю примусила її перенести свою державну продукцію десь инде. Не хочу цитувати конкретні факти: це заведе нас за далеко. Гадаю, що цих аргументів вистачить. Пропоную внести в загальну резолюцію перший пункт українського проєкту. Надаю тому як найбільшу вагу: оскільки ці ідеї не будуть прийняті під увагу, ніколи розбросення не стане дійсним. Попередній промовець сенатор Ляфоньєн сказав, що деякі ідеї потребують цілих століть, щоб бути здійсненими. Коли громадська опінія не готова ще до зрозуміння наших ідей, ми будемо боротися і розвивати їх далі і час на с не лякає».

Делегатка Румунії — княгиня Кантакузен в короткій і рішучій заяві цілком підтримала українську пропозицію. Голова ставить її на голосовання. При першій вотумі підняттям рук голоси діляться нарівно. Голова забирає слово і довго говорить проти української пропозиції. Але проф. Шульгин, висловлюючи свою найбільшу повагу до лорда Сесіля, все-ж просить перевести нове голосовання і до того поімене. І от несподівано для багатьох присутніх нове голосовання дає значну більшість для української пропозиції. **В о н а п р и й н я т а .** Цікаво відмітити, що при першому голосованні французька делегація голосувала проти, при другому утрималася. Пан Мілюков, що дуже уважно слідкував за цими дебатами,

обидва рази в імені російської делегації голосував за українську резолюцію, але активно участі в дебатах не брав.

На другий день резолюції про розброснення мали бути прийнятими на загальних зборах Унії. Вже зранку до української делегації зверталися з проханням погодитися на нову загальнішу формулу своєї думки. Нарешті виявилось, що кілька делегацій порозумілися між собою на такому тексті:

«межі озброєння, що встановить конвенція, мусять бути примінені до всякого роду національного озброєння незалежно від його походження або місця, де воно фабрикується».

Оголошуючи цей новий текст, голова заявив, що до нього приєдналися делегації американська, німецька, англійська, польська, французька, італійська та румунська. Проф. Шульгин, забираючи слово, іронічно сказав, що вчора він погодився одстоювати свою ідею довгі роки, але одержав принципову сатисфакцію за десять хвилин. Це був гарний сон! Отже він рахується з думкою такої поважної кількості делегацій, констатує до того, що цей новий текст підтримують і ті делегації, що особливо гаряче підтримували минулі рази українську пропозицію. Приймаючи новий текст, українська делегація однак ним не задовольняється і хотіла б відмітити точніше свої ідеї. Швейцарський делегат пропонує, щоб ідеї української делегації були докладно внесені в текст друкованого доповіді, що буде розповсюджуватися поруч з резолюцією. Український делегат цим задовольняється і заявляє, що й надалі буде розвивати і обороняти свої ідеї.

Таким чином українська делегація в цьому напрямку де-чого добила-ся. Саме ж головне це те, що наші ідеї гаряче дебатовалися і то кілька разів, що дебати навколо обох українських пропозицій були чи не найпалкішими за всю сесію, що вона притягла до себе загальну увагу.

В той час, як грузини проводили резолюцію, що торкається виключно їх країни, українська делегація, одстоюючи свої національні інтереси, провадить ширшу міжнародну політику. В який спосіб ліпше можна прислужитися своїй країні? Ми гадаємо, що спосіб української делегації (за якою примушені були на цей раз піти навіть росіяне) не є злим...

До того, українська делегація передала на початку сесії окремий комунікат в справі голоду на Україні, апелюючи до громадської opinio світу. Цей комунікат був надрукований французькою та англійською мовою та розданий секретаріатом Унії всім делегатам.

Останні сесія, коли поминути драматичні дебати в меншостевій комісії, що були минулого року в Брюсселі та Перуджі, була найбільш боєвою для української делегації.

II. T.

Вражіння з XVI Конгресу Унії Товариств Прихильників Ліги Націй.

Урочисте одкриття... Великий амфітеатр Сорбони... Одна за другою звучать прекрасні промови лорда Сесіля, міністра Берто, пані Малятер-Сельє, сенатора Енесі, голови СІАМАК'у Пішона, співає великий хор, схвилювано дякує в імені всіх чужинецьких делегацій французькому урядові і французькому товариству представник від Голандії проф. Німбург... Хочеться вірити, що не може бути ніяких утруднень в роботі людей, які так гаряче бажають миру на землі і так щиро уміють своїм хвилюванням переконати других.

Виходжу з думкою, що буде на комісіях Унії, якою буде ділова робота конгресу, що має творити світову opinio, прихильну Лізі Націй і підтримувати ідейний рух до тих ідеалів, які покладено в основу Ліги.

Праця в комісіях різниться дуже від відкриття. Там був порив ентузіазму, проникливої думки і чулого альтруїзму, тут заклопотаність доцільності і навіть еґоїзму, в більшості прикритого зручністю форми, писемної і усної. Сидимо в комісіях, кожен в своїй, але цікавимося тим, що робиться у всіх, найбільш тими, де буде йти мова і про запроєнтовані нашим товариством резолюції. Такими є комісія розбросення, політична і економічна. Слухаю про розбросення; звичайно тут хочуть більші радикально розбросення, ніж у Женеві, але зовсім не легковажно. Національні бази і тут обстоюються уперто і рішуче; вітають пропозицію Гувера, але з поправками; хочуть навіть заборонити крейсери, більші за 10 тис. тон, але коли доходить діло до обміркування української пропозиції про те, що кожна держава відповідає не лише за свої озброєння, але і за ті, які вона викликає в інших, то голова комісії п. Ролен просто не хоче її ставити на обміркування, що викликає протест української делегації і делегата Польщі проф. Стронського. Треба було потім енергійних заходів проф. О. Шульгина, щоб примусити цю комісію, де превалював голос англійців, німців і французів, щоб вона, хоч в недосоналий спосіб, приєднала до своєї резолюції і українське внесення.

Та сама робота і в економічній комісії: все шукають компроміса між тезами німців і французів; арбітрами виступають англійці, рідше італійці, особливо п. Джанні, до голосу якого прислухаються всі збори. Все, що по-за інтересом цих трьох делегацій не завжди знаходить собі легкий шлях до пленарного засідання. Часто воно ризикує бути забутим, або переданим на переробку; українській резолюції про рабську працю в СССР пощастило перескочити навіть з економічної секції в політичну, од чого вона не набула більшої популярності серед певної частини конгресистів, які все мудрать в справі відносин до большевиків.

Але врешті на політичній комісії, після гарячої промови проф. О. Шульгина, резолюцію про рабство в совітах прийнято проти волі тих, що або ждуть чогось од совітів, або бояться натяку на колонії. Радіємо, але знаємо, що це ще не кінець; ідуть приватні балачки, наради, не всі вдоволені роботою комісії і тими резолюціями, які прийнято. З приватніх розмов з різними делегатами дізнаємося, що наші резолюції знайдуть противників на пленумі. Підраховуємо за і проти, добиваємося обцянок, які не завжди даються без довших балачок, а часом даються в такий спосіб, як, напр., японської делегації: «ми далекі від Європи, не вистудіювали питання; як-що всі будуть голосувати за, то і ми будемо за, як-що будуть голоси проти, ми утримаємося».

На фоні роботи комісії цікаво спостерігати індивідуальність окремих делегатів, як чоловіків, так і жінок, що приїхали в значній кількості в складі делегацій. В британській делегації виділялися лорд Сесілі і леді Гладстон, у французькій — Енесі, пані Малятер-Сельє, в німецькій — Шварц і Гетч, в голандській проф. Німбург і пані Бакер, в румунській — княгиня Кантакузен і пані С. Вакареску, в італійській — Джанніні, в швейцарській — проф. Бове, грецькій — проф. Андреадес, в польській — проф. Стронський, Нагурський і т. д. Правда, всієї зручності і цих видатних членів конгресу не вистачало часом, коли сам по собі предмет дебатів був убойче нудним і плутаним. З тим більшою охотою вдавалися тоді члени конгресу з Сорбони, де йшли всі наради, на прийняття, на якіне поскупився ні французький уряд, ні Французьке Т-во Прихильників Ліги Націй.

Члени конгресу були запрошені до міністерства закордонних справ на V конгрес європейського співділання відвідали «Університетське Місто», де вже збудовано багато інтернатів для студентів усіх націй. Звичайно, українці, милоючися домом кожної нації, жалкували, що нема тут і українського дому, який би дав притулок українським студентам, що продовжили б славу традицію колишнього українського відвідування університетів західньої Європи. Приймав на рауті у себе голова Французького Т-ва Прихильників Ліги Націй сенатор Енесі; прийняв конгресистів в Єлісейському палаці президент Французької республіки п. А. Лебрен,

що своєю промовою і прихильною простотою трактування членів конгресу зробив на всіх чарівне вражіння.

Французька делегація дала в «Континенталі» блискучий обід на 400 душ, на якому було чимало чужинецьких послів і видних французьких діячів. Багато з делегатів, що виглядали дуже скромно і просто на конгресі, з'явилися сюди в повному параді з широкими стрічками, орденами, медалями, хрестами на грудях, в тому числі і делегати жінки, як пані Малієтер-Сельє, леді Гладстон, кн. Кантакузен і т. д. Приймав конгрес і Муніципалітет Парижа і нарешті 9 липня на гарден-парті міністерство закордонних справ.

На всіх прийняттях конгресисти спочивали від комісійної сидні і, коли хочете, ближче сходилися, знайомилися і зав'язували поважні розмови. Особливо в цьому відношенні був симпатичним обід, що пройшов в жвавій і загальній товариській бесіді і закінчився жартовливою промовою сенатора Енесі.

* * *

Швидко зварилася комісійна кухня. Останніх два дні було присвячено пленарним засіданням, що мусіли б після комісійних переговорів пройти тихо і мирно. Але сталося не так. Як раз наші українські резолюції зробили їх в певні моменти дуже бурхливими; особливо був інтересний момент обговорення резолюції про рабський труд в ССРСР. Ті, що поборювали цю резолюцію, майже просили це вибачити, але були й такі, що щиро боялися, чи не перешкодить прийняття такої резолюції швидкому вступові ССРСР до Ліги Націй.

Цим кінчився для нас конгрес? Хоч не все, що ми бажали, пройшло, але треба віддати справедливість: наші питання на конгресі були цікавими і ґрунтовними; їх широке ставлення піднімало в очах других делегацій поважність української справи. Дарма, що обговорення рабської праці одкладено, воно знов прийде і ще більш обґрунтованим, бо добра половина делегацій підтримує його самим рішучим чином.

* * *

На конгресі були грузинська делегація і російська. Конгрес прийняв резолюцію про грузинську справу в Лізі Націй, але не можна не відмітити, що грузинська делегація дуже вузько подивилася на своє завдання і настоювала лише на резолюції, яка безпосереднє торкалася б Грузії. Це дуже шкода, бо з огляду на присутність росіян, дуже інтересно було перед чужинцями продемонструвати солідарність змагань окупованих Московією країн.

Що-до російської делегації, то з огляду на те, що вона ніколи раніше на конгресах Унії не бувала і не цікавилася справами пропаганди ідей Ліги Націй, її присутність зводилася до того, що вона, як це не дивно, виступала тільки в захист українських резолюцій. Бувають і такі випадки «трогательнаво єдіненія».

* * *

На конгресі часто вживалася англійська мова; вживали її не лише англійці й американці, але й німці і голандці, і інші представники. От делегати українських Товариств Прихильників Ліги Націй в Канаді і Америці могли б попрацювати. Але, на жаль, їх не було і не має в природі, бо хоч яка наша еміґрація в Америці велика, однак ще ніби не розуміє ваги національної нашої праці серед чужинців.

* * *

**IX з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції
16-17 липня в Шалеті.**

Фото п. Безуголо.

Які результати конгресу для нашої справи? Українська делегація брала жваву участь у праці, вона ставила на обговорення інтересні і пекучі справи, вона їх рішуче захищала і цим знаходила співчуття навіть у тих, хто голосував проти. Завдяки давній і енергійній роботі в Унії нашого Товариства і його постійного представника проф. О. Шульгина, українська делегація прийшла на конгрес підготованою і була в курсі справ. Її члени перезнайомилися з іншими делегатами і могли до офіційної роботи додати ще і частку приватної, яка те-ж важить в таких випадках.

Дуже добре українська делегація зробила, що на конгресі роздала всім делегаціям свій меморандум про голод на Україні і то двома мовами — французькою і англійською. Разом з тим, те, що є про Україну в бюлетенях Унії і в річних звітах, все це дає змогу цілій Унії, себ-то людям з цілого світа знати де-що про Україну і розуміти її справу що-дня ліпше і глибше. Коли сюди додати ще значіння живих виступів українських делегатів на конгресі, то треба сказати, що Україна має своє місце в Унії і мусить його тримати, бо то є одно з найцінніших надбань закордоном.

І. Косенко.

9-й з'їзд Союзу Українських Організацій у Франції 16-17 липня 1932 р.

16-17 липня відбувся в Шалеті у власному помешканні Громади 9-ий з'їзд Союзу Українських Організацій у Франції. На з'їзд прибули Генеральна Рада і Контрольна Комісія в повному складі і представники від

Президія з'їзду і Генеральна Рада разом з учасниками з'їзду.

Фото п. Безулого.

Громад в Шалеті, Парижі, Труа, Оден-ле-Тіші, Ліоні, Гаврі і Греноблі. Решта Громад через фінансові утруднення не прислали представників, а лише подали писані звіти й свої побажання та передали голоси окремим особам.

З'їзд розпочався перевіркою мандатів, а потім докладами з місць. До президії було обрано головою п. Левицького, Голову Шалетської Громади, заступником п. Бойка, делегата Ліону, і секретарем п. Стоцького, делегата Шалету. Читають привіти. Привіт, який прислав з'їздові Пан Голсвний Отаман, присутні вислухують стоячи. Президії з'їзду доручено дякувати і висловити почуття збраних.

Далі починається низка докладів з місць. Довший час з'їзд зупинився на докладі делегата Оден-ле-Тішської Громади про стосунки між Громадою та Флісію Т-ва Вояків.

В кінці засідання в суботу з'їзд вітає у себе п. В. Прокоповича, який особисто передав з'їздові і всій нашій еміграції у Франції привіт од уряду УНР. Закінчено перший день з'їзду виставою, яку на честь делегатів дало Мистецьке Т-во при Шалетській Громаді.

Другий день з'їзду було присвячено докладам Генеральної Ради та Контрольної Комісії, дискусіям і прийняттю резолюцій, які впливали з докладів з місць та докладів Генеральної Ради.

Відчитали доклади: голова Генеральної Ради п. М. Шумицький — про загальний стан Союзу, внутрішні зносини Союзу і про міри боротьби з безробіттям, генеральний секретарь Н. Никитюк — детальний звіт про стан Союзу, скарбник п. Б. Лотоцький — про фінансове становище Союзу, п. Косенко, заступник голови Генеральної Ради, — про стан церковної справи і про роботу Головної Еміграційної Ради. В результаті всіх обговорень було прийнято резолюції що-до розмежування праці і що-до без-

робіття. Остання резолюція доручає Генеральній Раді вкупі з Шалетською Громадою реалізувати утворення Союзної ферми.

По закінченні згаданого порядку, з'їзд переобрав Генеральну Раду і Контрольну Комісію. Генеральна Рада складається з таких осіб: п. п. М. Шумицький — голова, генеральний секретарь — В. Никитюк, скарбник — Б. Лотоцький, члени І. Косенко та Вержбицький, запасові члени — п. п. Бойко та Левицький. Контрольна Комісія складається з пп. Йосипшина, М. Ковальського та Гербанівського, запасові члени Журавель та Пашин. Потім з'їзд обмінявся думками відносно видання «22-го Січня» і цілого ряду дрібних питань.

В перерві голова Генеральної Ради і президія з'їзду поклали в нок на могилу місцевих вояків, що загинули на війні. У вечері у неділю Шалетська Громада дала великий обід на честь делегатів і гостей, які поприїздили на виставу з Парижу і других ближчих місцевостей.

Загалом з'їзд пройшов діловито і хоч сконстатував трудність матеріального становища української еміграції у Франції під цю пору, проте всі промови перейняті були певністю, що завдяки сталості організацій Союзу вдасться пережити і нинішній тяжкий час.

Завдяки досконалій організації Шалетської Громади і технічно з'їзд пройшов як не можна краще.

Треба думати, що у всіх його учасників залишиться добрий спогад і стимул до дальньої позитивної праці.

Делегат.

Конгрес Французької Федерації Комбатантів в Брюселі та Т-во б. Вояків Армії УНР у Франції.

24-го—27-го червня в Брюселі відбувся XV конгрес Національної Французької Федерації Інвалідів, жертв війни та б. вояків, до якої входить і наше Т-во б. Вояків Армії УНР у Франції. Конгрес цей відбувся в Бельгії тому, що бельгійська організація військових інвалідів, яка так само входить до складу цієї Федерації, запросила своїх французьких товаришів одбуту їх конгрес в столиці Бельгії — Брюселі. Запрошення це відбулося ще в кінці минулого року за життя голови Федерації Андре Мажіно, який охоче погодився на цю думку і радів з того.

Українська делегація на цей конгрес складалася з голови Т-ва ген.-хор. О. Удовиченка та секретаря Т-ва п. М. Ковальського. Хоч справи, що розбиралися на конгресі, були суто французькими, так би мовити, внутрішнього інтересу, однак саме запрошення української делегації свідчить про добре до нас відношення. Українська делегація взяла участь у всіх урочистостях та демонстраціях, які на самому конгресі та в інших місцях відбувалися, вона нав'язала дуже тісні стосунки з бельгійськими комбатантами, що виявили себе прекрасними господарями і тепло та щиро приймали нашу делегацію нарівні з французами.

Мусимо одмітити церемонію покладення вінка на могилу Невідомого Вояка Бельгійського та Невідомого Вояка Французького в самому Брюселі, яка відбулася в неділю 26 червня в присутності французького міністра пенсій Берто та амбасадора Франції Корбена, як тако-ж

Група членів конгресу Французької Федерації Комбатантів на могилі Бельгійського Невідомого воюка.

Зліва українська делегація зі своїм прапором.

представників бельгійського короля і уряду. Серед численних прапорів французьких та бельгійських знаходиться і український прапор, поява якого викликала живе зацікавлення серед бельгійців. І наші приятелі французькі комбатанти з приємністю пояснили, що це за прапор та якому товариству він належить.

В суботу 25-го червня членів конгресу повезли автокарами до города Лув'єра, який влаштував грандіозне прийняття членам конгресу з походами через ціле місто, з музикою, з покладенням вінка на пам'ятник полеглим у війні, візитом до чудового маєтку-музею Маріємон, банкетом, прийняттям в мійській радниці то-що. Дорога прекрасна, надзвичайно мальовнича. Цікава ця подорож була ще й тим, що проїздили автокари повз історичну місцевість Ватерлоо, де у 1815 році Наполеон I-ий дістав відому поразку. Там стоять два пам'ятники — бельгійський та французький.

В понеділок, 27-го, відбулася екскурсія до Антверпену, де так само відбувся похід, покладення вінка на пам'ятник полеглим у війні, прийняття у мійській радниці, банкет та поїздка по порту.

Як Брюссель, так і Антверпен надзвичайно інтересні старовинні міста. Їхні мійські ради, окремі будинки, квартали — це пам'ятники старовини, що мають печатку ще панування і Іспанії, і Австрії, і Го-

ландії. Бельгійці не зруйнували нічого, навпаки бережно ставляться до пам'ятників минулого і пишаються своїми багатствами.

Приймали вони, як вже ми сказали, з такою ширістю і сердечністю, так мило і просто, що у всіх делегатів, не тільки в українців, лишилося незабутнє вражіння про гостинність маленької Бельгії. Широ дякували українські делегати бельгійцям за такий прийом, на що бельгійці відповідали, що вони надіються на такий же сердечний прийом на Україні, коли вона стане вільною. **М.**

З життя й політики

— Наші втрати. — Проблема кадрів. — Обмеженість наших резервів. — Чи означає обмеженість емігрантських резервів втрату еміграцією її значіння? — Необхідність доцільного використання наших сил.

Серед тих підсумків, які ми підводили і підводимо, мало, рівняючи, уділяємо ми місця і уваги підведенню підсумків наших втрат. Може в тому і є своя позитивна риса; може це доводить, що наша еміграція живе не стільки консервуванням минулого, скільки перспективами майбутнього. Проте, підведення цих останніх підсумків має своє значіння і є необхідним. Його наказує нам, минаючи всі інші моменти, хоч би та сама потреба правильного обрахунку перспектив майбутнього і нашої в них ролі.

* * *

Говорити про те, що ми на еміграції зазнали колосальних втрат — значить повторювати загальник, всіма визнаний і всім відомий. Справді, пригадаймо ту довгу низку наших втрат, які пережили ми за часів нашого перебування на чужині. Смерть забрала з-поміж нас сотки людей; серед них є й наші державні провідники, й наші учені, і наші письменники, і наші рядові працівники, які чесно виконували свій обов'язок перед батьківщиною. Не будемо перераховувати імен, які у кожного є в пам'яті.

Значна частина тих, що одійшла, вмерла передчасно. Ті умови, в яких доводилося нам жити за часів війни і революції і доводиться жити на еміграції, дуже багатьох привели до передчасного закінчення життєвого шляху, коли ті, що одійшли, дали громадянству і нації лише частину того, що могли б дати за інших ліпших обставин.

Це ті наші втрати, які ми реєстрували і які підлягають реєстрації. Але поруч з ними є й інші втрати, які, хоч вони безперечно існують, такої реєстрації уникають. Мова йде про тих, які хоч і живі фізично, але морально для нації вже стали мертвими. Перебування на чужині не могло залишитися без свого впливу на нас, коли воно тягнеться стільки років. Є серед нас певний відсоток — оптимісти будуть його уважати меншим, а песимісти більшим — тих, що підлягли асиміляційним впливам, які розпливлися в чужому оточенні і забули про рідний край. Втрачаючи нашу гвардію, яка виснажуючися до останнього, боронить наші національні позиції, ми втрачаємо разом частину і серед тих, що перебувають в нашому емігрантському запллі.

* * *

Коли кадри рідшають, стає питання про їх поповнення, про зміну. Треба констатувати, що ті резерви, якими розпоряджалася еміграція, вичер-

пані майже цілком. В справі поповнення наших кадрів за часи нашого перебування на еміграції зроблено чимало. Та робота, яку було переведено нашими школами, дала нам сотки і тисячі молодих кваліфікованих працівників, які складають нашу зміну. Але ті резерви, які могли ми знайти в своєму осередкові, повторюємо, вичерпані майже цілком. Лишаються дуже незначні і обмежені кадри хіба тих, які опинилися на еміграції ще дітьми, кадри тих, духовний зміст і розвиток яких уже цілком складався під впливом чужих умов і обставин. При чисельній обмеженості цієї групи є великим ще питанням, який буде її якісний склад і її національна вартість. Виростаючи і розвиваючися в умовах повної одірваності від рідного краю, виховуючися здебільшого в чужій школі, ця група мусить зазнати асиміляційних впливів в дуже великій мірі.

При вичерпанні наших резервів і неминучості наших втрат що-далі у все більш зростаючій прогресії, питання кадрів мусить набирати для нас все більшої гостроти з кожним дальшим роком перебування на еміграції.

* * *

Для прихильників прямолінійних схем ті факти, які ми констатували, були б основою для висновку про неминучість ліквідації еміграції за силою процесів вже самого лише механічного порядку, про все далі поступаюче зменшення її ролі і значіння, як громадсько-політичного фактору. Такий висновок для прихильників прямолінійних схем був би тим більше можливий через те що, для уфіртовання його вони могли б знайти ще інші аргументи опріч тих фактів, які констатували ми вище.

Скільки є робіт, різними мовами написаних в різні періоди і з різними приводів, в яких можна знайти доведеним як два рази два є чотири, що еміграція не може мати жадного впливу і значіння, що вона видахастся, вимірає, розпорюється. Пригадати хоч би блискучі памфлети проти еміграції, написані стільки десятків років тому емігрантом Герленом!

Проте прихильники прямолінійности, коли б вони з змальованого нами становища зробили свої неґативні що-до значіння і ролі еміграції висновки, не мали б рації. Не мали б рації вже через те, що в зв'язку з складністю історичного процесу історія загалом не знає повних аналогій і повторень, загалом не допускає грубих і прямолінійних схем. Є відмінні і своєрідні риси в становищі нашої еміграції, які, ставлячи для неї на порядок дня проблему кадрів, разом з тим не дають права і підстав поєднувати цю справу з конструюванням всякого роду дефіцитичних концепцій. Ніколи і ні при яких умовах не вільно забувати, що українська еміграція є національною еміграцією, яка існує в той період, коли українська нація, не зважаючи на всі труднощі і перешкоди, все таки йде вперед по шляху національного відродження. Ми не є соціальні утопісти, яких викинуло на той беріг національного життя, що знайшло для себе не те річище, яке подобається прихильникам утопій; ми разом з тим не є ті розтрошені уламки старого режиму, які не зрозуміли потреб і вимог нації і яких нація викинула за борт. Ми є еміграція національна — в тому наша сила і наше значіння. Через те, не зважаючи на стільки років перебування на чужині, контакт з рідним краєм і своєю нацією у нас заховується. Не будемо спинятися над питанням, чи існує цей контакт з тою частиною нашої території, яка знаходиться під владою совітів; при існуючих там умовах і способах зносин скептики можуть поставитися з резервою до всяких фактів, якими ми будемо оперувати. Натомість можемо навести цілу низку не підлягаючих запереченню фактів, які вказують на те, що цілі відповідальні ділянки емігрантської роботи знаходять своє розуміння, відгук і співчуття серед тих частин нашої нації, що перебувають по-за межами совітської влади.

Через те ми можемо ставити питання кадрів, як питання технічного порядку. Можемо ставити його так, як не може ставити його, скажімо, еміграція російська, для якої справа кадрів носить глибоко трагічний і безнадійний характер.

* * *

Вияснивши те місце, яке повинно у нас займати питання кадрів, спробуємо знайти засоби для його полегдження.

Вище ми підкреслили, що мобілізацію тих резервів, якими ми розпоряджасмо, нами переведено. Ця наша формуловка не є цілком стислою і вимагає певних поправок і доповнень. Мобілізація нами переведена в справі підготовки нових кадрів. Але разом з тим, думаємо ми, зроблено мало і небагато в справі використання цих нових підготовлених сил, в справі включення їх в ту національну і культурну роботу, яка переводиться еміграцією. Думаємо, що перед цілою низкою наших установ стоїть, як чергове питання, переведення омолодження їхнього складу. На цю справу слід звернути більшу увагу, ніж зверталося на неї до цього часу. Не маємо заміру не дооцінювати чи принижувати заслуги наших старших працівників. Але думаємо разом з тим, що, коли кожний вік має свою психологію, свої теми і методи праці, одnobічний що-до віку склад наших емігрантських установ і організацій загрожує надати їх роботі занадто одnobічний, часами некорисний для самої справи характер. Через те справа омолодження наших установ мусить бути поставлена на порядок денний.

Очевидно, проте, що проблема кадрів вповні задовольняюче самими внутрішніми силами еміграції розв'язана бути не може. Необхідно поповнення цих кадрів новими людьми з меж совітської України. І ті наші міркування, які подаємо нижче, ми звертаємо на адресу наших читачів з другого боку Збруча.

Констатуємо, що поповнення еміграції новими свіжими кадрами є на часі, що воно вимагається нашими національними інтересами. Констатуємо далі, що при досить значному рухові за совітський кордоні рядових совітських громадян, передовсім селян, приплив нових емігрантів з-поміж інтелігенції є дуже обмежений. Знаємо, що залишення совітської держави зв'язано з великими труднощами і великим ризиком. Проте не думаємо, що переведення цього було б цілком неможливим. Через те, на нашу думку, питання про поповнення еміграції новими кадрами мусіло б на совітській Україні бути поставленим на порядок денний. Треба мати на увазі, що досягнення нашого національного визволення вимагає координації праці національних сил на самій Україні і на еміграції, і що ця координація може бути найліпше здійснена при встановленні живого зв'язку новими силами, новими людьми.

* * *

Може у читача, коли він буде знайомитися з нашими міркуваннями, постане питання: чи не є все це спізненим і зайвим. Адже-ж большевики стоять перед катастрофою і перед еміграцією скоро відкриється шлях повороту, шлях нормальної ліквідації. Уважасмо потрібним на таке можливе питання дати відповідь. Думаємо, що незалежно від часу упадку большевиків наші міркування все будуть актуальними. Коли упадок большевиків наступить навіть в ближчий час, перед еміграцією, як організованою силою, буде стояти питання не лише про поворот, але й тако-ж про використання тої роботи закордоном, яку вона провадила і провадить для реалізації справи відбудови нашої державности. А для належного переведення цієї справи раціональне полегдження проблеми кадрів є актуальним і кснечним. Про актуальність цієї проблеми у випадковій, коли наш емігрантський стан не кінчиться скоро, говорити не треба. Ця справа цілком ясна.

В. С.

Хроніка.

3 українського життя на еміграції.

У Франції.

— По Союзіві Українських Емігрантських Організацій у Франції. 11-го липня відбулося чергове засідання Генеральної Ради. По затвердженні протоколу попереднього засідання заслухано було звіт повідомлення про звернення секретаріату до фоно і радіо-фірм Парижа зі вказівкою, що зараз в Парижі перебувають найліпші виконавці української народної музики — співачка пані Корецька та бандурист п. Смець. На ці повідомлення отримано вже позитивну відповідь від «Радіо-Парі». Генеральна Рада висловила побажання, щоб ці зусилля що-до популяризації української музики провадилися й далі.

По з'їздових справах Ген. Рада обміркувала відповідь на анкету Офісу Ліги Націй в справі зліквідування Офісу і заміни його установою іншої структури, залежною від національних урядів різних країн.

Прийнято тако-ж до відома звіт повідомлення п. голови про одержання на руки 5000 франків від Офісу Ліги Націй, асигнованих Офісом 20. IV с. р., а рівно-ж обмірковано ще кілька питань організаційного порядку та що торкається з'їзду.

Наприкінці Ген. Рада засідала разом з Ревізійною Комісією, при чому обмірковано було кілька питань, що відносяться до з'їзду та до фінансового положення Союзу.

— Пан Паон, представник Офісу Ліги Націй в справах біженців у Франції, звернувся до Союзу з

проханням дати дані про українських біженців, інвалідів, безробітних і дітей, що не одержують жадної допомоги і знаходяться в критичному стані. Ген. Рада Союзу з цього приводу надіслала всім організаціям Союзу обіжне прохання дати якомога скоріше всі необхідні дані.

— Українська делегація в Єлисейському палаці. Під час прийняття паном президентом Французької республіки делегатів щогорічної асамблеї Унії Товариств Прихильників Ліги Націй представлено йому було і українську делегацію в складі пп. О. Шульгина, І. Косенка, М. Ковальського і Б. Бокитька. Представляв голову асамблеї лорд Роберт Сесіль.

— В похороні Арсєтида Бріана, що його тіло перевезено до села Кошерель, взяв участь і український представник — голова дипломатичної місії нашої в Парижі проф. О. Шульгин, який спеціально виїздив для того разом з іншими делегатами до Кошереля.

— Пам'яті ген. Є. Мешковського. В Парижі 9-го липня с. р. у 12-ту річницю лицької смерті ген.-штабу ген.-хор. Є. Мешковського відправлено було в Українській Православній Церкві за спокій душі його службу Богу, а по ній панакхиду. Товариств б. Вояків Армії УНР у Франції представляв голова його ген. О. Удовиченко та секретарь М. Ковальський, а Генеральну Радю Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції — секретар її п. Никитюків.

— П.-о. П. Гречішкін виїхав на деякий час до Румунії. Служби Божі в Українській Православній парафії у Франції відновлять-

ся в-осени с. р.

— Лист Ради Української Громади в Греноблі до пані Софії Левицької.

Засмучені тяжкою втратою д-ра Модеста Левицького, великого українського патріота, письменника та видатного громадського й державного діяча, прохаємо прийняти та передати осиротілій родині покійного найші найширші співчуття та запевнення, що праця для української ідеї, якій служив дорогий всім покійник, нами буде продовжуватись, і що на вільній Україні, яку так любив він, ми в належний спосіб ушануємо його пам'ять.

Просимо прийняти вислови нашої глибокої пошани

В імені Громади: Вонарха-Варнак, голова Ради, Черновецький — секретар.

Гренобль, 12 липня 1932 року.

— Список осіб, що зложили датки на Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі (продовження). Замість Великодніх поздоровлень р. 1932 пп. Є. і В. Прокоповичі—25 фр., Б. Бокітько—10 фр. та по 5 фр.: Косенко, Горюлюк, Пивовар, Половик, Шумицький, Гораїн, Ковальський та пані Л. Шульгінова.

На лист ч. 571. Збірка п. О. Денисюка: По 10 фр.: пп. Денисюк і Микитенко. По 5 фр. Валерія Писаревич, Марія Микитенко, Марія Смалъ, Кисілів, Чернявський, Євген Чернявський та Л. Корєцький — 3 фр.

На лист ч. 570. Збірка п. С. Креміня. С. Кремінь — 20 фр. І. Крупяк та Дм. Воляний — по 10 фр. і по 5 фр.: В. Бойко, Ст. Запільний, М. Ільчишин, М. Йордан, Іван Пасічник.

На лист ч. 418, покладений в читальні Б-ки. По 10 фр.: Д. Даниленко, Матієнко, Процайло, Ів. Радавєць, Н. Могилиницький, Петро Данилко, П. Манжура, С. К. По 5 фр.: Сарабаха, Гмиря, Малашко — 20 фр., Демид Антончук — 41, Пивовар — 1.50, Ліопа — 2, Тимошенко — 2, Козачок — 4, та Д. Антончук — 20 фр.

На лист ч. 592. Збірка в Укр. Громаді в Еш (Люксем-

бург). Ів. Софроненко — 25 б. фр. Є. Петренко — 15. С. Шкрабий — 10, Р. Рогозний — 10, Чуб — 10, С. Кастянів — 10, І. Тимошенко — 10. По 5 фр.: В. Яворський, В. Федчук, Ів. Зборівський, Н. Тарногородський, М. Іващенко, П. Потапенко, Т. Мельничук. Арсен Винниченко і Бакай. На цей-же лист зложили датки й чужинці: Fritz i Hilbert—5, Godefroid — 5, Lutgen — 15, M. Roth—5 та Johann Gerieu—10.

На лист ч. 582. Збірка в Укр. Громаді в Кресо. Пп.: Гришкевич, І. Кислиця та NN (підпис нечиткий) по 5 фр.. Пурик — 4, Козлов, Кармалюк та Лузанів по 3 фр. і Сабардак, Бакум та Рева по 1 фр.

На лист ч. 599. Збірка п. Дм. Кульченка в Укр. Громаді у Франції: Стороженко — 20 фр., Гаврилишин — 10 фр. По 5 фр.: Д. Кульченко, М. Антоненко, Гмиря, Горбатий, П. Манжура, Юрків — 3 фр. та три невідомих особи (підписи нечиткі) по 2 фр.

На лист ч. 539. Збірка в Укр. Громаді в Шалеті. По 15 фр.: Мороз і Шербина. По 10 фр.: М. Левицький, Бушило, Сачок, Хоменко. По 5 фр.: Гутовський, Стоцький, Денисюк, Гербанівський, Долотій, Марушак, Машляк, Реган, Пашин, Костирів, Буц, Ар. Марушак, Свеніцький, Мар. Вацула, NN, Ковган, К. М., Шкробаль, Лечук, NN, Ф. Марушак, Максименко, Босий, Павловський, Грешецький, Зіньковський, Вертій, Хилько, Мандрика, Онипко, Попів, І. Шаповал. Донців — 4.60, С. Марушак — 2, NN — 2, Нетреба — 3, Татарула — 2.

На лист ч. 577. Збірка п. Чорного в Шато-де-ля-Форе: По 10 фр. пп. Кантор та Сліпчук. По 5 фр.: Родкевич, Славінський, Дудніченко, Возняк, Чорний та Дружина — 3 фр.

На лист ч. 553. Збірка п. Тисаревського в Калішу. Управа Т-ва Вояків Армії УНР — 5 золот. Ген. В. Куш — 5 зол. В. Савченко — 1, В. Тисаревський — 0.99, Ала Баліцька — 0.10, та дві особи з нечиткими підписами по 0.50 зол.

На листи чч. 558 і 559 від українців з Ліону. Збірка п. Л. Олійникова. Б. Чміль — 7 фр., Шемет — 5, Л. Олійників — 10, Горбатенко — 10, Галайда — 3. NN — 8, NN — 4, та по 5 фр.: Наливайко, Ковальчук, В. Смець, NN, Таран, Мороз.

На під. лист Комітету вшанування пам'яті С. Петлюри в Празі. Датки зложили під час панахиди 25 травня: проф. А. Яковлів — 20 кч., проф. О. Шульгин — 30, Дондик — 10, Лоський — 5, Лашенко — 5, Лисянський — 5, І. Мірний — 10, І. Кабачків — 10, С. Шишківський — 10, Славинський — 10, та 8 осіб з нечитким підписом разом — 45 кч.

Збірка п. Івана Мартинюка на підп. лист: Мартинюк — 10 фр., Дичок — 5, Буц — 10, Яровий — 15 та Троян — 10.

На лист ч. 586. Збірка в Укр. Громаді в Дижоні. Хар. Рослий — 5 фр., Г. Чорноніг — 5, І. Ховхун — 5, Бурків — 5, Дуб — 2, Залевський — 3, Михайлів — 2 та 5 осіб з нечиткими підписами — 7 фр.

— В звітах Бібліотеки (поіменні списки жертводавців) трапився пропуск осіб, що зложили свої датки на лист ч. 295, виданий п. інженерові Миколі Павловичу в Кишиневі. Подаємо цей список. Датки зложили: М. Павлович — 100 лей, М. Дундук — 100, М. Андрят — 100, Вас. N (прізвище нечитке) — 100, Андрій Зеленський — 40, Гриць Середа — 100, Василь Поплавський — 100, І. Міткевич — 100, А. (прізвище нечитке) — 100, Андрій Рисовенко — 20, Олександр Буряченко — 20, І. Кривеско — 20, Т. Новицький — 50 та Гр. Середа — 50. Разом лей 1000.

У Польщі

— VIII делегатський з'їзд Української Спілки Воєнних Інвалідів на еміграції в Польщі. 6-го цього липня відбувся в Каліші, в Українській Станиці 8-ий з черги з'їзд українських інвалідів на еміграції.

Участь у з'їзді брали 39 делегатів, які репрезентували 102 виборців.

Відкрив з'їзд голова уступаючого Правління Спілки ген. Загородський, який привітав делегатів. Слідом за цим обрано було мандатну комісію в складі пп. Панківського, Більовщука та Боголюбова, яка перевірила мандати й установила присутність 34 делегатів і 5 членів уступаючого Правління, які, згідно зі статутом Спілки, мають права делегатів.

Далі обрано було президію з'їзду в складі пп. ген. Пузицького (голова) і Козьми та підполк. Силина (заступники), і полк. Стасенка та підполк. Бутакова (секретарі).

Привітання з'їздові склали: пол. Садовський — від Головної Управи Ц. У. К. в Польщі, проф. Андрієвський — від Правління Української Станиці й гімназії ім. Т. Шевченка, п. Деркач — від Каліського відділу У. Ц. К. Писемні привітання було зачитано від Пана Головного Отамана, Голови Ради Міністрів, воєнного міністра та від низки організацій та окремих осіб. Привітання від Головного Отамана з'їзд вислухав стоячи, і заспівав після нього національний гімн.

По затвердженні протоколу попереднього з'їзду, з'їздом було заслухано звіти з діяльності за відчитний дволітній період Правління Спілки та Ревізійної Комісії. По дискусіях звіти ці було затверджено і висловлено подяку уступаючому Правлінню Спілки, Головній Управі У. Ц. К. та польським інвалідам.

Потім прийнято було бюджет на наступних два роки — 1932-1934, після чого приступлено було до обрання нових керуючих та репрезентативних органів Спілки. До Правління Спілки тайним голосуванням було обрано: підп. Скрипку — 29 голосів, ген. Загородського — 26, сотн. Водзинського — 25, полк. Стасенка — 22, та сотн. Більовщука — 21. До Ревізійної Комісії обрано: пор. Колесника, підполк. Рогальського та сотн. Горячка. До Колегіяльного Суду — підполк. Бо-

бигька, ген. Пузицького та підполк. Силина.

На з'їзді було порушено тако-ж низку питань, по яких прийнято певні ухвали, а саме:

1) Ухвалено порушити клопання про урівняння в правах усіх укр. інвалідів з інвалідами з 1920 року.

2) Змінити відносні параграфи статуту Спілки, щоби з'їзди інвалідів були не делегатські, а загально інвалідські, що дало би змогу висловлювати свою волю не лише вузькому колу інвалідів, що замешкують у Станиці та околицях Каліша, а й тим інвалідам, що розкидані поодинокі по цілій Польщі і через те не мають змоги ні обірати делегатів, ні бути обраними.

3) Полагоджено низку писемних інвалідських прохань до з'їзду особистого характеру.

4) Доручено новообраному Правлінню Спілки дослідити сплату колишнім скарбником Правління Спілки д-ром Васерисом позички, взятої в Міжорганізаційному Комітеті по увіковіченню пам'яті Головного Отамана С. Петлюри ще в 1927 році в сумі 1382 зол. для потреб підприємств інвалідської Спілки, яку позичку на VII делегатському з'їзді в 1930 році д-р Васерис зобов'язався повернути.

5) Голова Спілки ген. Загородський зрікся належної йому платні за головування в Спілці протягом останніх років, якої він не одержував.

6) На пропозицію одного з делегатів, відкритим голосуванням голову Правління Спілки ген. Загородського обрано було на почесного члена Спілки.

По вичерпанні порядку денного, з'їзд заслухав і ухвалив тексти привітань Головному Отаманові А. Лівницькому, президентові Польщі, маршалові Й. Пілсудському, міністрові праці й суспільної опіки та ин.

З'їзд було закрито 7 липня о год. 2 вдень. Під час перерви на обід відбулося спільне фотографування делегатів на з'їзді і гостей.

М. Н.

— З життя Української Станиці в Польщі. З липня ц. р. в Українській Станиці відбулося дивізійне свято 3 стр. Залізної дивізії. На заклик заступника командира дивізії на свято прибули чи надіслали свої привітання, а то і грошеву «лепту» не лише «залізні» з Каліша, а і з цілої Польщі, навіть і з Франції. Обійшли цілковитою мовчанкою це свято лише ті немоглі з «бувших», що, як видно, на жаль, уже розмінялися на липкий гріш, або не мали й раніш у собі стихійного національного імперативу, а лише підшивалися і за власних користей під захисний кольор українського вояка... Але, хвалити Бога, таких найшлося не багато.

Свято відбулося в наступному порядку. О 17 год. в Станичній церкві відправлено було молебен з многоліттям всьому «залізному» вояцтву, в розсіянні сушому. Молебен правив настоятель Калішської православної парафії ігумен Герман в супроводі диякона Станичної церкви Григорія Буня, бувшого поручника той-ж Залізної дивізії. Приємно вражала присутність на молебні, крім старшини й козацтва, значної кількості жіноцтва. О 18 год. в салі Товариства вояків зібралася бойова родина «залізних» для товариської вечері яку влаштовано на скромні засоби самих же «залізних». Старший з присутніх, почесний гість «залізних» — ген. хор. Козьма виголошує коротку привітальну промову, закінчуючи її побажанням здоров'я й енергії нашому незломному вождеві Панові Головному Отаманові, військовому міністрові і «залізім». Лунає гучне «слава». Далі лунає «слава» за здоров'я сучасного командира Залізної дивізії ген.-хор. Шандрука і за бувшого к-ра дивізії ген.-шт. ген.-хор. Удовиченка. Тут же зачитується привітання дивізії від Пана Головного Отамана, яке покривається гучним «слава», від військового міністра, сучасного і бувшого командирів дивізії, від командирів інших дивізій, від Товариства вояків, Правління Української Станиці

та інших організацій і окремих осіб. Вечеря проходить в ширій сердечній атмосфері, при бадьорому настрої і вірі в кращу будучину. При цій okazji було заініційовано заснування при дивізії сталого дивізійного фонду, потреба в якому при сучасних наших емігрантських злиднях відчувається надто гостро. Закінчили вечерю о пізній годині співом піснi «залізних» з їхнім мото: «... а чи пан, чи пропав — двічі не вмирати».

Зрештою, це традиційне свято відсвіжило й зміцнило дух і бойові прагнення «залізних», як рівно-ж показало, що матеріяльні й моральні страждання не спинили українського національно-військового розгону і що й на 15 році свого існування українська армія сильна на дусі.

В. Б.

— З життя Українського театру під керівництвом Теодори Руденкової у Польщі. 15 травня б. р. в Молодечці відбулося ювілейне свято Українського театру під керівн. Теодори Руденкової.

Зранку цього дня відбулася служба Божа в місцевому костелі (до складу членів театру входить кілька осіб римо-католиків з України), на якій присутніми були крім цілого складу театру також представники місцевого громадянства, інституцій та влади. О год. 1-ій відбулася служба Божа в місцевій православній церкві, а також і панахида за померлих членів театру — Клавдію Райську, Олександра Смірінського, Миколу Пенарського, Олександра Хмуровського та Олександра Чечеля. Як в костелі, так і в церкві священниками було виголошено під час служби пастирське слово, в якому вони торкнулися праці й значіння театру.

Увечері в переповненій по береги салі місцевого кіна «Байка» відбулася офіційна частина ювілейного свята і по ній — вистава. По піднятті завіси на сцені очам присутніх представився цілий

склад театру, який, при гучних оплесках публіки і звуках оркестри, привітав керівничку і основоположницю театру пані Теодору Руденкову, яка також увійшла на сцену. Від імени акторів привітав пані Руденкову п. Левицький, який доручив їй також адрес трупі в гарній мистецькій оправі.

Пані Руденкова зі свого боку подякувала за привітання та за шире і свідоме відношення до праці зворушливою промовою і обдарувала всіх членів театру ювілейними значками.

Адміністратор театру п. Обідзінський зачитав після цього цілу низку привітань для театру як з Польщі, так і з-за кордону та подякував представникові влади в особі п. старости Стефануса та представникові місцевого гарнізону п. полк. Смолярському, як і всьому громадянству за вияви симпатій до театру в день ювілейного свята.

Після цієї офіційної частини свята театром було відіграно «Ой не ходи, Грицю». Вистава ця пройшла з великим успіхом.

Після вистави відбулася вечеря, на яку було також запрошено багато гостей з по-між представників місцевої влади, війська, місцевих установ та громадянства. Під час вечері було виголошено кілька промов. П. староста Стефанус в своїй промові підкреслив виїмкову солідарність складу театру та побажав йому успіху в його дальшій праці.

В Італії

— Український вечір в Турині. Невтомна у своїй діяльності пані Млада Липовецька влаштувала 26 травня с. р. у Національному Товаристві Жінок ріжних артистичних професій у концертній салі музикальної школи імени Верді вечір, присвячений Україні, про який італійська преса обізвалася з великими похвалами.

На цьому вечері пані Липовецька мистецьки виконала кілька пісень Лисенка та низку народніх

пісень під акомпанімент гарфи.

Вступне слово і кілька віршів Шевченка італійською мовою знаменито прочитала графиня Мароцо дела Рокка. У концерті приймали тако-ж участь — пані Алеґро Гарделіні та гарфістка панна Ольмо.

Численна публіка, серед якої знаходилася І. К. В. князівна Марія Аделаїда Савойська, сестра князя Генуї, з захопленням прослухала твори Шевченка та українські пісні та нагородила всіх виконавців рясними оплесками.

У Німеччині.

— В Українському Науковому Інституті в Берліні 11 липня с. р. відбувся доклад німецькою мовою д-ра Ганса Коха, доцента Віденського університету, на тему: «Схід і Захід, як основа церковної історії східних слов'ян».

а 12 липня с. р. відбулася прилюдне обміркування теми «Сучасна криза в Америці». Вступне слово сказав і провадив зборами сенатор проф. д-р Арнольд Марґолін. Дискусії велися мовами українською та німецькою.

— В и п р а в л е н н я п о м и л к и . В минулому числі «Тризуба» в кореспонденції з Бельгії через помилку було зазначено, що скарбником нової громади «Незалежна Україна» обрано було на зборах пані Олексіюкову. В дійсності скарбником названої громади обрано пані Коцьць.

Вібліографія

— «У к р а ї н а», ч. 3, Турин. Вийшов уже третій зшиток виданого у Турині збірника «Україна», в якому італійський читач може знайти коротенькі дані про історію України, українське письменство та де-які переклади українських творів, наприклад, Шевченка, Куліша та ин.

Видавництво це упорядило пані Млада Липовецька, про яку ми

вже не раз згадували, відмічаючи її патріотичну діяльність в Італії, де, на жаль, українська колонія нечисленна і де немає людей, які б про Україну постійно нагадували італійському суспільству.

Перекладаї пані Липовецької заслужили собі признання критиків, а коли зважити, що їх хвалять такі діячі, як п. Артур Фарінеллі та учені, як проф. Віктор Чіян, то можемо переконатися у користності цього видавництва.

Праця чужинців у Франції

— Французький сенат прийняв 12 липня с. р. закон про охорону національної праці, змінивши його на гірше. Після цього закону відсоток робітників-чужинців в промислових підприємствах може бути не більше 5. Виключення з цього закону для різних категорій чужинців-комбатантів, політичних емігрантів і т. д. сенат одкинув. Після сенату 16 липня палата остаточно погодилася на зміни, які вніс сенат, і таким чином закон набув своєї сили.

У зв'язку з безробіттям у Франції, треба думати, що цей закон буде енергійно провадитися в життя.

НЕКРОЛОГ

† Г р и ц ь О х о т а . 11 червня с. р. в одному з шпиталів м. Торуня в Польщі помер козак 2-ої сотні 15 курія 6-ої Січевої стрілецької дивізії бл. п. Гриць Охота.

Покійний народився 15 травня 1900 року в селі Параношка на Київщині. До українського війська вступив охотником і брав чинну участь в багатьох боях армії УНР. 14 серпня 1920 року в лавах 6-ої стрілецької дивізії був ранений під Замостем у голову.

На еміґрації весь час працював, заробляючи собі на життя. Нанесена ворогом рана залишила свої сліди. У 1932 році все частіш почав покійний жалуватись на сильні головні болі. На місці колишньої рани появилвся нарост і

сама рана врешті відкрилася. Неохідно було покійному зробити операцію, після якої він і помер

Гідно поховали українського козака його товариші. Відпроварила його на місце вічного спочинку вся українська колонія в Торуні на чолі з управою місцевого відділу У. Ц. Р. Було на похорон тако-ж багато поялків — симпатиків покійного. За труною тако-ж йшла почесна чота 66-го пішого польського полку та делегація польських воєнних інвалідів зі своїм штандаром.

На могилу було положено ба-

гато вінків — від української колонії м. Торуня, від управи відділу У. Ц. Р., від дітей колонії, від старшин та козаків армії УНР та ще багато вінків від поодиноких осіб. Усі вінки було прикрашено національними стрічками з відповідними надписами.

Поховано покійного на місцевому військовому кладовищі. Прощав його п. Хмара, який в яскравих словах змалював цілі української боротьби, за досягнення яких і віддав своє життя козак Охота.

Вічна пам'ять тобі, чесний український вояче!

Нові книжки й журнали.

— «Revue de Paris», No 11, містить продовження статті п. Роже Лябона «Україна», в якій даються нариси історії української Народної Республіки, потім опис совітської України, і яка закінчується нарисом погляду на Україну Європи.

Статтю написано з повним і глибоким знанням справи, з тонким розумінням форм викладу європейському читачеві далеких йому подій і, крім всього, з дійсним і щирим почуттям до справи українського визволення. Автор не тільки захоплює драматичною правдивістю викладу подій, але й б'є на розум ясністю своєї логіки, що базується на широкому погляді на цілий політичний комплекс європейського становища. Своїми інтересними узагальненнями автор прекрасно прислужується поглибленню розуміння української справи не тільки у чужинців, але й у самих українців.

Даремно було б наводити уступи з цієї статті, — треба б було її навести в цілому. Тому висловлюємо бажання, щоб в українській пресі цю статтю було вміщено в цілому в перекладі, щоби українці мали змогу подивитися на себе в новому дзеркалі.

— «Lietuvių-Ukrainiečių Draugijos Žinios», чч. 1-3, Kaunas. Цей бюлетень українсько-литовського товариства у Ковні подає литовською мовою для литовського громадянства інформації про українське життя і елементарні історичні відомості про Україну. Шкода лише, що бюлетень займається найбільше інформаціями про Галичину, а не про Україну в цілому — хиба, яку легко виправити українським редактором бюлетеню, позбувшись повітового патріотизму.

— «Сіласс» ч. 6 і 7. Присвячено «La vie et les souffrances de la Femme en URSS». Стаття дає жахливу картину профанації жінки большевиками і її ролі в громадському житті. Хто цікавиться цим питанням, знайде в статті майже все, що потрібне для з'ясування становища жінки в ССР, за виключенням її становища в національному відношенні, чого видавці Сіласс, очевидно, не помічають, бо дивляться на ССР через московські окуляри.

— «Ost-Europa Markt» Heft 5 і 6 — 1932. Дає інтересні концентровані статті про хемичну й трикотажну совітську індустрію і, крім того, велику хроніку взагалі про економіку Сходу Європи.

— «Die Weltanschauung der Ukrainischen Dichterin Lesja Ukrainka» von I. Mircuk. Відбиток з статті видання Українського Наукового Інституту в Берліні за р. 1931. Ця стаття проф. Мірчука заслуговує на увагу, бо філософський підхід до

поетичної творчості в українській літературі досить рідкий, а тим більше рідкий він в чужих мовах, в яких слід би було нам створити солідну літературу, щоб притягти увагу чужинців до літератури нашої.

— «*Der Messianismus bei den Slaven*» von Prof. Dr. I. Mirtschuk. Відбиток з статті, яка читається з неослабним інтересом, хоч тема її не нова і мало зачіпає українців, які в слов'янстві найменш здатні до месіанізму як філософичного, так і політичного.

— «*The Ukrainian Uniat Church*». Відбиток статті проф. Мірчука в *Slavonic Review* т. X, No 29, за грудень 1931. Це, здається, перша стаття про уніятську українську церкву в англійській мові. Стаття, трохи поширена і перевидана брошурою, могла б дуже придатися для пропаганди між англо-саксонцями, яких церковні питання дуже цікавлять як такі і як ознака розвиненості духового життя невідомих їм народів.

— *Bulletin Officiel du Comité France — Orient*. Mai-Juin 1932. Містить хроніку про українську панахиду в Парижі по президентові Думерові, про виставку картин Л. Перфецького, про участь українських артистів (пані Корецької і п. В. Ємця) у великому концерті, улаштованому Комітетом Франс-Оріан.

— *Union International des Associations pour la Société des Nations*. «*Rapports Annuels des Associations pour l'année 1931*». В числі інших подає тако-ж відомості і про Українське Товариство Прихильників Ліги Націй, про склад його Ради, відділи і діяльність, особливо видавничу. Бюлетень Унії ч. I за рік 1932, подаючи адреси всіх членів Унії, відмічає в тім числі і адресу Українського Товариства Прихильників Ліги Націй.

Унія має в собі окремі товариства майже з цілого світу, випускає велику кількість друків і робить світову опінію для Ліги Націй. Тому замітки про Українське Товариство багато прислужуються до поширення відомостей про Україну.

— «*Pro méthée*» чч. 66 і 67 подають вельми цікаві статті: «Далекий Схід і великороси», «Мазепа», уривок спогадів проф. О. Шульгина — «Політична організація України в 1917 році і розподіл Російської імперії» і т. ин.

— «*Соціал-Демократ*» ч. X. Орган закордонної організації УСДРП. Містить передову — «В атмосфері воєнної небезпеки», статтю І. Мазепи — «На переломі» і п. Бочковського — «Сучасна політична криза та небезпека післявоєнного націоналізму». Найбільше злободневною з усіх цих статей є передовиця, присвячена, між иншим, критиці постанови II Інтернаціоналу про відношення соц.-демократії до можливої війни з СССР. Позиція УСДРП ясно окреслено в такий спосіб:

«УСДРП була і лишається надалі непохитно на позиції оборони національної незалежності українського народу. Боротися буде за самовизначення свого народу тими засобами, які відповідатимуть політичним обставинам, нашим соціалістичним переконанням та політичній доцільності».

— «*Ж і н о ч а Д о л я*», ч. 14, подаючи ріжні відомості з жіночого руху, дає місце і відозві пані Млади Липовецької що-до попертя видавництва «Україна», що виходить італійською мовою в Турині.

— «*Листи з Далекого Сходу*», український двохижневик. Харбин. Чч. 1, 2, 3. Поява українського друкованого органу на Далекім Сході — не аби яка подія. І треба віддати справедливість нашим далеким братам — вони ясно зрозуміли своє завдання: «Наша партія, наш програм, наша ціль — суверенна Українська Держава». Так пишуть «українські державники Далекого Сходу». Кожен українець з душевним хвилюванням перегляне цю маленьку часопис, що є передвісником великого відродження української еміграції на Далекому Сході. Найдє він там не лише певну національну лінію, а й реальні докази українського оживлен-

ня на Д. Сході, що проявляється в заснованні нових організацій, поширенні українського друку, пропаганді між своїми і чужинцями, і т. д.

— «Бюллетень Молодого Українца», NN 1-6.
Неперіодичний журнал для пропаганди серед зрусифікованої української молоді на Далекому Сході, видається московською мовою.

Зміст.

Париж, неділя, 31 липня 1932 року — ст. 1. *** — ст. 2. *** — ст. 2.
Г. Ніко. . . Листи до земляків, XII — ст. 3. І. Барило. Пам'яті М. Юнакова — ст. 7. Давній. Літературні спостереження, XXXIII — ст. 8. Г. Л. «ВУАН» — ст. 13. М. Михалевич. «Павутиння» — ст. 18. П. Т. На міжнародній арені — ст. 24. І. Косенко. Врештеш з XVI конгресу Унії Товариств Прихильників Ліги Націй — ст. 29. Дев'ятий з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції — ст. 32. Конгрес Французької Федерації Комбатантів у Брюсселі та Товариство б. Вояків Армії УНР у Франції — ст. 34. В. С. З життя й політики — ст. 36. Хроніка. З життя української еміграції: у Франції — ст. 39. У Польщі — ст. 41. В Італії — ст. 43. В Німеччині — ст. 44. Бібліографія — ст. 44. Праця чужинців у Франції — ст. 44. Козак Г. Охота (некролог) — ст. 44. Нові книги й журнали — ст. 46.

Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах, що представляє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постаті козаків до витинання
робота маляра-баталіста Л. Перфецького

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.

Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.

Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).

При гуртовім замовленні значна зniżка. Замовляти в адміністрації
«Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

ТРИЗУБ

тижневник політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований р. 1925 Вяч. Прокоповичем, виходить у 1932 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1932 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1/2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 лев	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
БЕЛЬГІЯ	20 бельг.	10 б.	6 б.	2 б.	0,60 б.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris V.

Закордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуба»: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario, Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — П р а г а : P. Filonovic. Horni Cernosice u Prahu, c. 107. П о д є б р а д и : п. інж. Бурачинській. Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J. Lipowski, ul. Czerniakowska 204, m. 25, Warszawa для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103 Av. A. New York, N. I., U. S. A. 6) В Царьгороді : M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istantboul. Turquie. 7) В Б е л ь г і ї — Georges Jakovliv Ing. 61, rue de Dave, Jambes — Namur. Chèque Postal 234465.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-93.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагус — Комітет. Адміністратор : Іл. Косенко

Le Gérant : M-me Perdizet.

Imp. de Navarre, 5, r. des Gobelins, Paris (XIIIe)